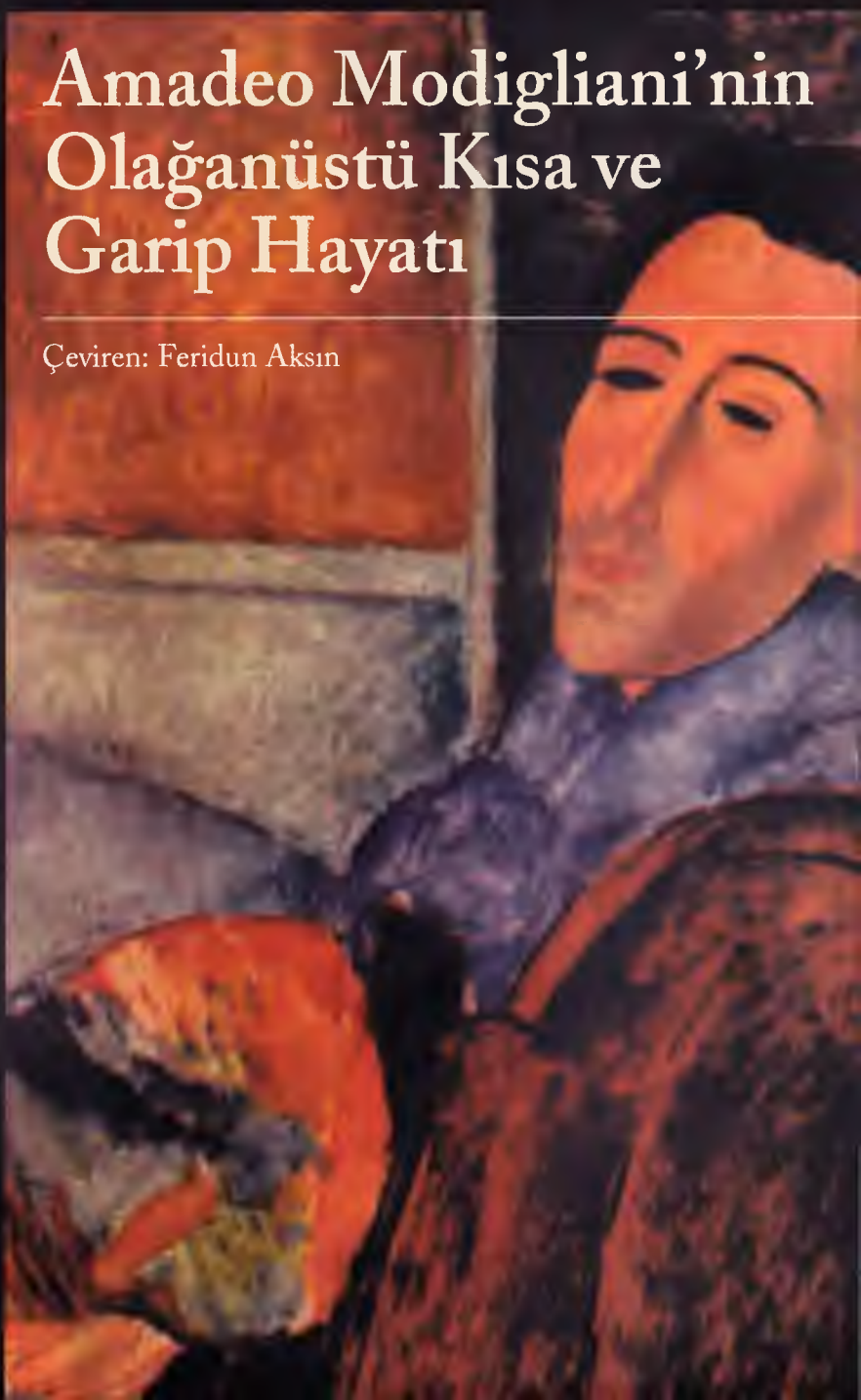
Velibor Çoliç

Amadeo Modigliani'nin Olağanüstü Kısa ve Garip Hayatı

ROMAN

Çeviren: Feridun Aksın

VELİBOR ÇOLİÇ • AMADEO MODIGLIANI

YKY

AMADEO MODIGLIANI'NİN OLAĞANÜSTÜ KISA VE GARİP HAYATI

Velibor Çoliç 1964 yılında Bosna'da doğdu. *Madrid, Grenade ou n'importe quelle autre ville* adlı bir şiir-roman yazdı, öyküleri *Le Renoncement de Saint Pierre* adıyla Zagrep'te yayımlandı. Bir kamptan kaçıp yaralandıktan sonra sürgüne gönderildi. Şu sıralar Fransa'da yaşıyor. *Les Bosniaques: hommes, villes, barbelés* adlı yapıtı Fransa'da Motifs du Serpent à Plumes Yayınevi'nde yeniden basıldı.

Feridun Aksın Ordu'da doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde felsefe ve sanat tarihi okudu. 1950-1960 yılları arasında *Varlık, Yenilik, Yeditepe, Pazar Postası* ve *Dost* gibi sanat-edebiyat dergilerinde önce "Feridun Metin Aksın", sonra da "Feridun Metin" imzalarıyla şiirler ve yazılar yayımladı; *A Dergisi*'ni çıkaran genç sanatçılar arasında yer aldı. 1961'den sonra aktif politika ile ilgilendi. 1971'den 1992'ye kadar Paris'te yaşadı. Bir süre Fransız Radyosu Türkçe yayınlarında programcı ve spiker olarak, çeşitli Fransız ve Türk gazetelerinde temsilci, yazar ve editör olarak çalıştı. Yurda döndüğü 1992 yılından 1997'ye kadar *Barometre* gazetesinin kültür-sanat sayfasını yönetti. *Liber - Uluslararası Kitap Dergisi*'nin Türkiye temsilciliğini ve editörlüğünü yaptı.
Fransızcadan Antoine de Saint-Exupéry'nin *Gece Uçuşu* romanı ve George Sand'ın *Gizli Günlük*'ü (YKY, 1997) yanında kültür-sanat üzerine çeşitli yazılar çevirdi.
YKY'den çıkan *Cumhuriyetin 75 Yılı Ansiklopedisi*'nin genel yayın yönetmenliğini yaptı.

Velibor Çoliç'in
YKY'deki öteki kitabı:

Bosnalılar *(1996)*

VELİBOR ÇOLİÇ

Amadeo Modigliani'nin Olağanüstü Kısa ve Garip Hayatı

ÇEVİREN:
FERİDUN AKSIN

MOZAİK ROMAN

YKY
İSTANBUL

Yapı Kredi Yayınları - 1367
Edebiyat -361

Amadeo Modigliani'nin Olağanüstü Kısa ve Garip Hayatı / Velibor Çoliç
Özgün Adı: *Sablasno cudan i kratak zivot Amadeo Modigliani*
Fransızca adı: La Vie Fantasmagoriguement Brève et Étrange d'Amadeo Modigliani
Fransızcadan Çeviren: Feridun Aksın

Kitap Editörü: Pelin Özer Savlı
Düzelti: Korkut Tankuter

Genel Tasarım: Faruk Ulay
Kapak Tasarımı: Nahide Dikel
Baskı: Şefik Matbaası

Çeviriye Temel Alınan Baskı: 1995, Le Serpent à Plumes Editions
1. Baskı: İstanbul, Eylül, 2000
ISBN 975-08-0195-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2000
© 1995 Le Serpent à Plumes Editions

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 80050 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
http://www.shop.superonline.com/yky
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

Bir zamanlar bakışlarımı aydınlatan neşe bir daha geri gelmeyecekse bile ne önemi var bunun. Hiçbir şey, şu anda, otların parlaklığını, toprağın görkemini bize geri veremiyorsa bile bundan yakınmayacağız. Bütün bunlardan, bizden sonra kalanla yüz yüze gelebilme gücünü alacağız daha çok. Bu gücü büyük merhametten alacağız –madem ki önceleri vardı, her zaman da olacaktır–, insanın çektiği acıların doğurduğu can çekişen düşüncelerden, ölümü ortadan kaldıran imandan, bize dünyanın felsefi bir kavrayışını taşıyarak geçecek yıllardan alacağız.

Mary-Jane'e (1956-1990)
Bütün aşkımla,
Yeterli olmadığı ortaya çıkan

İÇİNDEKİLER

Paris, Yağmur • 9
Haşhaş, Düş • 11
Korku, Düş • 12
Dost, Usta (I) • 13
Sabah, Açlık • 14
Carmelita, Çocuklar • 16
Suç, Ceza • 17
Gece, Gündüz • 19
Korku, Düş (II) • 20
Bay, Bay (I) • 21
Mektup, Jeanne • 23
Ressam, Kelebek • 25
Özgürlük, Bakış • 26
Bay, Bay (II) • 28
Cebrail, Kuştüyleri • 30
Jeanne, Gizli • 31
Dışbükey, İçbükey • 33
Dostlar, Anne-Baba • 35
Bıçaklar, İnciler • 36
Sabah, Süt • 38
Sabah, Açlık • 39
Béatrice, Dante • 41
Ceylan, Gizli • 42
Paris, Sis • 43
Elmalar, Şarap • 44

Jeanne, Annelik • 45
Düş, Kandinski • 46
Renoir, Yıldız • 47
Paris, Dada • 49
Sirk, Sessizlik • 51
Montparnasse, Gece • 53
Jeanne, Annelik (II) • 55
Montparnasse, Kar • 56
Léopold, Béatrice • 57
Jeanne, Göçmenler • 59
Amadeo, Melek (I) • 60
Amadeo, Melek (II) • 62
Amadeo, Béatrice • 64
Amadeo, Duruşma (I) • 66
Clara, Adak Mumları • 67
Amadeo, Clara • 68
Korku, Düş (III) • 69
Paris, Kerhane • 71
Amadeo, Fareler • 73
Amadeo, Duruşma (II) • 74
Amadeo, Dokunaklı • 75
Amadeo, Çocuklar • 77
Cocteau, Gezinti • 78
Cocteau, Açıklama • 79
Amadeo, Soutine • 80
Amadeo, Liman • 81
Akşam, Açlık • 82
Kentler, Gözyaşları • 84
Amadeo, Ölüm • 86

Paris, Yağmur

12 Ağustos 1919, yağmur nihayet yağdı. Sokağın batı ucunda Lolotte görünüverdi birdenbire; öğle yemeği için, bir tespih gibi ipe dizili, yakılmış, kurutulmuş sığır gözleri getiriyordu.

Sabahın sıkıcı tekdüzeliği içinden doğan ilk gölgeler –en açık olanları, en belirginleri– önce duvara vurdu, ardından Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) kemikleri çıkmış zayıf yüzünde oynamaya koyuldular, derken yüzünde bıçak yarası taşıyan bir orospuyu gösteren tuvalin üzerinde yitip gittiler. Gözbebeksiz bir bakış.

Bu sırada Modigliani öksürdü ve göğsü bağrı açık, yataktan çıktı. Sapı gevrek pelesenk ağacından yapılmış bir bıçak aldı eline ve melankolik bir havayla, genç kızın sol kolunun pazusunun melek gibi etine sapladı. Hemen bir çığlık attı kız. Bir karabasandaymış gibi gördüm –diye anlattı daha sonra Zborowski–, Cocteau'yu, sokak orospularını ve bacakları olmayan bir arap meleği dehşetler içinde bırakarak, kuzu eti gibi beyaz et parçasının ıslak asfalt üzerine düştüğünü. Sonra merdivene koştum, –diye devam etti Zborowski– küf kokuyordu. Yukarıda onları bulduğumda, Modigliani körkütük sarhoştu ve zavallı Matmazel Lolotte, korkudan ölü gibiydi. Hiç de rahat olmayan bir konumda ve uygunsuz bir biçimde hayvansı bir çiftleşmeye bırakmışlardı kendilerini. Genç kızın sağ kolundan aşağı ince bir kan sızıyor, halı üzerinde pas lekesine benzer bir leke oluşuyordu.

Sabah aydınlığı üçünü bir arada yakaladı. Şarap içiyorlar, ve Cézanne'dan, Toulouse-Lautrec'ten ve küçük Afrika heykel-

lerinin ince uzun biçimlerinin güzelliğinden söz ediyorlardı. Amadeo Modigliani (1884-1920), Ludovico di Vartemi'yi anımsadı sonra, Bolonyalı soylu, Kalküta'ya gittiğinde, 25 Aralık'taki ayinde gördüğü, tapınağı daire biçiminde çevreleyen ışıklandırılmış çam ağaçları görüntüsünün aynen resmedilmesini istemişti.

Zborowski, gırtlağını temizledi ve Katolik olduğunu hatırlattı.

Lolotte güldü ve odanın öbür ucuna işemeye gitti.

İki erkek gözlerini kapadılar.

Haşhaş, Düş

Montparnasse, yağmurdan sonra, derin derin nefes alıyor.

İki adam, iki göçmen, odaya oldukça bol miktarda Afganistan afyonu getiriyorlar. Kapının pervazına dayanmış duran Nekrassov, daha zayıf ve daha uzun olanı, nefes almakta güçlük çekiyor; lekeli bir mendile sarı balgamlar tükürüyor.

Yerdeki bu pas lekelerinin ne olduğunu soruyor.

İki adam, iki göçmen, afyonu veriyor, sonra, bir "eyvallah"la merdivenin karanlığında gözden yitiyorlar. Sokağa çıktıklarında, Nekrassov, daha zayıf ve daha uzun olanı, bir fare sakınımı ile, lacivertler giymiş, istek uyandırıcı bir kadının çevresinde bir dönüş yapıyor. Gözlerinin bebekleri yok. Gerçekte ölümün cisimleşmesidir bu, ölümlerin en berbat olanının, GÖÇMENİN ÖLÜMÜ'nün.

Cançekişenlere dua okunmayan, ağıt yakılmayan ölüm, ağzı yabancı ülke çamuruyla dolu ölüm.

Odada, Lolotte ve Zborowski öpüşüyorlar.

Modigliani, afyondan uyuşmuş, sanrılar içinde: Doğduğu kentte, Livourne'da haşhaşlar.

Artık şampanya kalmamış. Zborowski Lolotte'a yaklaşıyor.

Gizli sahne.

Daha sonra, Zborowski, Amadeo Modigliani'yi (1884-1920), basık ve oldukça pis bir demir karyolaya yatırıyor.

Amadeo'nun başı yastıktan kayıyor.

Zborowski yeniden yerleştiriyor.

Korku, Düş

Kadın bir tarakla, meleğin başının derisini yüzüp alıyor. Jeanne Hébuterne, bacağının balmumu gibi iç yüzüne haşhaş ve aynısafa çiçeği dövmesi yapıyor.

Yaz günleri, ama hiç güneş yok.

Onun gözlerinin de gözbebekleri yok.

Düşünde, yurttaşı acayip İtalyanlar arasında ilerlerken görüyor kendini; acele yapılmış bir çarmıhın üzerine gerili, çıplak ve ırzına geçilmiş bir madonna taşıyorlar.

Bakire şaşılacak bir biçimde Jeanne'a benziyor.

Onlara yanlış yaptıklarını açıklamayı deniyor.

Onu yanıtlıyorlar; "Hastir git, beyefendi."

Amadeo Modigliani (1884-1920), sersemlemiş, korkmuş, yarım dönüş yapıyor ve bir haşhaş tarlasına kaçıyor. Gökyüzüne bakıyor ve kafa derisi yüzülmüş meleğin göğü maviye boyadığını görüyor.

Acayip yurttaşlarının erkeklikleriyle böbürlendiklerini işitiyor.

Uyanıyor ve masaya yöneliyor.

El yordamıyla, su testisini buluyor.

Su kokmuş.

İçiyor ve dışarıyı, göğü seyrediyor.

İrkiliyor.

Gökyüzü gri.

Dost, Usta (I)

Beklemeye gerek yok, demişti ona Zborowski, kendine saygı duyan bir kadın hiçbir zaman bekletmez.

Kalır.

Her zaman kalır.

Sabah, Açlık

Jeanne Hébuterne tam da rüyalarının kadını değil.

Doğrusu, çok fazla gerçekdışı.

Birlikte kahvaltı ediyorlar, sabahla bitkin ikisi de, kadın, gözleri gözbebeksiz şehvetli kadın, Jeanne Hébuterne, ve erkek, zayıf ve yarı ayık İtalyan ressam Amadeo Modigliani (1884-1920). Duvar halısının altında koşuşturan nadir hamamböceklerini yiyorlar tuzla birlikte ve üzerinde rengi neredeyse maviye dönmüş iri kara sineklerin karınları havada yüzdükleri çürüyüp kokuşmuş sudan içiyorlar.

Jeanne eteklerini yukarı sıyırıyor, ona kuşu gösteriyor.

Sabahla yorgun, sülünün kuyruğuna tuz döküyorlar, başına kül, güçsüz kanatlarına karabiber taneleri.

Sonra, parçalara ayırıyorlar, henüz sıcaklığını yitirmeden oburca atıştırıyorlar.

Tüyler her yana uçuşuyor.

Kadın, "Tanrım, nihayet yağmur yağdı" diyor.

Erkek, "Elbette" diye yanıtlıyor.

Sonra, zeytin yaprağı, defne ve garip bir Hint bitkisinin yaprağından sigara sarıyorlar, yakıyorlar, içiyorlar. Duman, şu eşyalardan oluşan uydurma bir mobilyanın iyice daralttığı sınırlı mekânı dolduruyor:

Alçak denebilecek bir yatak,

çarpık bacaklı bir masa, üstünde bir testi ve zevksiz bir şamdanla

şurasında burasında tükürük lekeleri olan çimento bir zemin,

üç (iki) kanatlı bir pencere ve
bir resim sehpası, boyalarla.

Kulak kabartıyorlar: Üst katta, Bayan Carmelita, göbeği üç katlı ev sahibesi, boğazlanan dişi domuz çığlıkları atarak yedinci çocuğunu dünyaya getiriyor.

Yeniden çekiyorlar.

Amadeo Modigliani, hasta ciğerlerine koca bir duman çekiyor, ayağa kalkıyor, sehpaya kadar gidiyor ve tüplerini getiriyor.

a) veremin rengi sağlıksız SARI'yı,

b) Montparnasse'ın yağmur sonrası rengi Paris MAVİ'sini ve

c) Jeanne'ın gözlerinin ve damarlarının rengi LACİVERT'i.

Onları yutuyorlar.

"Onun nü'leri ya da kısmen örtülü kadınları, genel olarak sanatta, en güzel olanlar arasındadır."

H. H. Arnason

Carmelita, Çocuklar

Carmelita, göbeği üç katlı ev sahibesi, önce oğlu Sébastien'i dünyaya getiriyor. On dakika sonra, karnında sahte bir sancı ile, boğazlanmakta olan bir dişi domuz gibi hırıldayarak, üst kata çıkıyor. Buhura benzer bir dumanın sızdığı, anahtarla kilitlenmiş kapıyı iki eliyle yumrukluyor.

"Aç kapıyı" diye bağırıyor, "pis esrarkeş."

Kapının öbür yanı, sessizlik.

"Aç" diyor, "kiranı öde."

"Hastir, moruk" diyor ressam, kapıyı açmadan.

Carmelita, göbeği üç katlı ev sahibesi, sövüp sayarak, karanlık merdivenlerden gerisingeri iniyor. Cehennemden söz ediyor, iblisten söz ediyor, şu pis hırsızın annesinden söz ediyor, hapisten söz ediyor.

Polisten söz ediyor.

Tam da bu anda, kız kardeşi Donna Clara, doğum yeri Portorico'yu terk ediyor, yalınayak.

Uzaklarda bir yerden, kürelerin müziği geliyor onlara kadar.

Sokakta, gelip geçenler, şaşkınlıkla kadına bakıyorlar.

Suç, Ceza

"You are a monkey"* diyor Jeanne.

Bir şey anlamıyor.

"You are a monkey" diye yineliyor Jeanne.

Ona bakıyor.

Jeanne, savaşçının dinlenmesi gibi güzel, adak mumları gibi güzel, yaşam gibi güzel. İnsanı soyaçekimle toprağa bağlayan şey gibi güzel. Derin bağlar, kozmik, yalın.

GÜZEL.

"Yüreğini olabildiğince çabuk söküp çıkarmak bilgeliktir" diyor kadın, "hüzün oraya yuvalanmadan."

"Yoksa çok geç olur."

"Elbette" diye yanıtlıyor adam.

Polisler, günbatımının ilk alevli parıltıları içinde yakalıyor onları. Adam, çırılçıplak, sağlıksız bir verem sarısıyla, fallus biçimi adak mumları çiziyor.

"Yeter bu saçmalık" diyor polisler.

Amadeo Modigliani (1884-1920) fırçasını düşürüyor, dönüyor ve aptalca bir bakışla aynasızlara dikiyor gözlerini.

"Hazırlan" diyor memurlar.

On dakika sonra, sırtı kamburlaşmış, iki sinirli aynasızın arasında, ağır adımlarla, karanlık merdivenlerden iniyor.

* Sen bir maymunsun. (Ç.N.)

"İnsanın hapishanede giderek zaman kavramını yitirdiğini okumuştum eskiden. Ama bunun benim için pek bir anlamı yoktu. Günlerin aynı zamanda hem uzun hem de kısa olabileceğini anlayamamıştım. Yaşamak için uzundular kuşkusuz, ama o kadar yayılmışlardı ki sonunda birbirlerinin üstüne taşıyorlar ve orada adlarını yitiriyorlardı. Benim için bir anlam taşıyanlar yalnızca dün ve yarın sözcükleriydi."

Albert Camus, *Yabancı*

Gece, Gündüz

Amadeo Modigliani (1884-1920), boyalarından ve fırçalarından yoksun, nasıl intikam alacağını derin derin düşünerek geçirdi ilk tutukluluk gecesini. Bayan Carmelita'nın domuz yaşamını bir bıçak darbesiyle, sapı gevrek pelesenk ağacından yapılmış bıçağın darbesiyle bitirmek istiyordu. Boynuna saplamak, yüzüne, gövdesine, her yerine.

Sonra, işkembesini incilerle doldurmak.

Gece açlık gibi geriniyor.

Akşam saat onda, sarhoş bir gardiyan nihayet yemeğini getiriyor.

Amadeo Modigliani (1884-1920) yemek yemeyi reddediyor, yalnızca suyu kabul ediyor.

Gardiyan, esrarkeşlerin çoğunlukla karaciğer yüzünden öldüklerini anlatıyor.

Ressam susuyor.

Ardından uykuya dalıyor ve bir orospuyu görüyor düşünde.

Korku, Düş (II)

Dudakları onun yanakları üzerine konarken.
Karanlıkta boynunun gümüşüne işkence ederken.
Dudaklarının sert kumaşı memelerinin kıvrımlarını sararken.
Saçlarında ve göbeğinin altında değirmi kuş yuvaları oluştururken.
Elinin ayasıyla Venüs'ün ağzını gemlerken.
Sigarasının ateşi ciğerlerini gökyüzüne bağlarken.
Lolotte genç bir oğlan çocuğuydu.
Lolotte bir çobandı.
Saçının buklelerini mavi bir tarlakuşuna dönüştürürken.
Fillerden söz eden bir nakaratı belli belirsiz bir ıslıkla çalarken.
Elmanın yüreğini döllerken.
Ayakları dibinde gürültü çıkarırken.
Aşağıda özsuyunun akıp durduğunu duyarken.
Ateşli burun deliklerine rüzgârı doldururken.
Onu flamingoya dönüştürürken.
Bedeni üzerinde gidip gelirken, gidip gelirken.
Kestaneleri ve tohumu duyumsarken.
Soluğunu uyandırırken onun, yumuşak, beyaz, yumak yumak.
güzel bir kuş
onlara doğru uçuyor
ve onlara:
"ULAŞILMAZ"
diyor.

Bay, Bay (I)

1919 Aralığının son günlerinden biri, gündoğumundan biraz önce, gardiyan, artık özensiz, anahtarlarını şangırdatarak Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) hücresine giriyor. Ressam, heykelci, serseri İtalyanı sayısız sorgularından ilki için götürüyor.

Aydınlık ve güneşli odada iki yakışıklı bay görüyor İtalyan. Birincisinin kırmızı bir burnu var ve nefesi şarap kokuyor, ikincisi çarmıhtan yeni indirilmiş bir havariye benziyor.

"Oturun" diye emrediyorlar ona.

Ressam rahatsız bir tabure üzerine bırakıyor kendini.

Konuşuyorlar.

Kırmızı burunlu bay, içkici olan:

"Demek ki sen dünyanın aşağıda, kadınların kızlık zarının yırtığında başladığını gördün, bakirelerin isterik kanında yaratıldığını."

Ve bu nedenledir ki SANAT hiçbir zaman DÜNYA'nın gençliği olmayacaktır.

"Bunu gördüm" diyor ressam.

Çarmıhtan indirilmiş havariye benzeyen bay:

"Sen uzun boyunlu ve gözleri bebeksiz kadınların bayağı pozlar aldığını gördün. Ve onlar, işin içinden çıkmak için karmaşık yollara başvuran davranışlarıyla, TANRI'nın karakterini ve sonsuz Mağfiretini ve onun garip yaratığı İNSAN'ın da onunkiyle aynı olan davranışını AÇIKLIYORLAR.

Aynı şekilde, onların sarı yüzlerinin hastalığın bir görüntüsü olduğunu gördün."

"Evet" diyor ressam.

Kırmızı burunlu bay, içki içen:

"Aşkın kötü biten dostluktan başka bir şey olmadığını gördün.

Aynı şeklide SANATIN BUNALIMI KOVDUĞUNU gördün.

Bunu gördün, değil mi?"

"Evet" diyor ressam.

Çarmıhtan indirilmiş bir havariye benzeyen bay:

"Sen ışığın aşağıdan geldiğini gördün.

Sıcak, kromatik renklerin yaşamı, neşeyi, mutluluğu değil, bozgunu, hastalığı, hüznü ve hattâ bazen de ölümü simgelediklerini gördün.

İnsanın her şeyin ölçüsü olduğunu gördün.

Onun yüzünün Tanrı'nın uçuş pisti olduğunu."

"Evet" diyor ressam.

İki bay, kızıyorlar.

Aynı anda ayağa kalkıyorlar; esmer olanı bir bezle onun gözlerini bağlıyor.

"Yarına kadar serbestsin" diye bağırıyorlar, yüksek sesle.

Bir çeyrek saat sonra, Amadeo Modigliani (1884-1920), arkasında, nihayet sakinleşmiş gardiyanın pek de güvenli olmayan ayak seslerini duyuyor.

Kapının gıcırdadığını duyuyor.

Sonra sessizlik, yeniden yalnız.

Mektup, Jeanne

Ağaçlı yolları özlediğini yazıyor, ve de dostları, kadınları, şarabı, Montparnasse sokaklarını, geceleyin ya da yağmur altında, pek de önemi yok bunun.

Nekrassov'dan söz ediyor, göçmen Rus'tan, öğle öncesinin aydınlık, açık renklerinden ve gölgelerinden.

Kızının haberlerini soruyor, bir yaşındaki küçük Jeanne'ın.

Burası, çok hüzünlü, diye yazıyor; sık sık gözünü bağlıyorlar, onu cezalandırmak için.

RENK, O BENİM HAYATIMDIR, diye ekliyor sinirli bir yazıyla.

Ayaklarının uyuşukluğunu gidermek için ara veriyor.

Mektubunu şöyle bitiriyor:

JEANNE, YA GÖRKEMDİR YAŞAM YA DA VEREM.

Başka seçenek yoktur.

Buruşuk kâğıdın sağ alt köşesine imzasını atıyor.

"Bu uzun devekuşu boyunlarında, şaşı bakan birinin gördüğü gibi ya da dışbükey bir aynada yansıyormuş gibi resimlenmiş bu yüzlerde, hiçbir şey sanatçıyı sezmemize olanak sağlamıyor.

Ne desen, ne psikolojik derinlik, ne de renk."

Arturo Lancelotti,
Dopoguerra Bienali, Roma 1925

"Modigliani bir soyluydu. Bütün yapıtı bunun tanığıdır. Tuvalleri soyluluk izleri taşır."

Maurice de Vlaminck, *L'Art vivant*,
Paris, 1925

Ressam, Kelebek

Amadeo Modigliani (1884-1920), sırtı kamburlaşmış, KELEBEĞİN UÇUŞU'nun farkına varmıyor, hissetmiyor. Hücresinin bütün gizli köşelerinde, kaçak olarak geçirdiği esrarkeş gereçlerini sürüklüyor, bitkin kemiklerini sürüklüyor, hüznünü, hastalığını, yalnızlığını taşıyor.

Böcek çevik ve cüretkâr.

1789'daki Bastille gibi küstah, Zborowski'nin pan şarkıları gibi, kayın ağacının kabuğu gibi.

Her şeyi anımsıyor şimdi:

yüzünü anımsıyor, bir süre daha odada kalan, fallus biçimi mumları titreten, nikotin yüklü pis havayı ürküten;

Aziz George'un yendiği ejderhayı anımsıyor, parasını pulunu, yıllarını (o sırada yirmi beş yıl) ve bir türlü satamadığı kahverengi tonlu tablolarını ateşe veren ejderhayı. Sanki onu elektrikle öldürüyorlardı, sanki Engizisyon işkencesi uygulanıyordu kendisine, sanki ırmağın dibine batmıştı.

Lolotte, tatlı orospu, Amadeo'yu terk etti.

Yaz sona erdi.

Güneş ışınları çıplak hücresinin üzerine dikey olarak düştü.

Böcek çevik ve cüretkâr.

1789'daki Bastille gibi küstah, Zborowski'nin pan şarkıları gibi, kayın ağacının kabuğu gibi.

Özgürlük, Bakış

Ama onu öldürmedi.

Kelebeğin kanatlarındaki yalancı gözleri anımsıyordu ve elbette anahtarları şangırdayan, elleri güçsüz sarhoş gardiyanın aptalca açılmış ağzına kaçan cüretkâr böceğin, ilk bakışta saçma görünen, ikircimli güzergâhını da anımsıyordu kuşkusuz.

Gardiyan, ruhunu teslim etmeden önce, pembemsi bir köpüğe büründü.

NE GÖRKEMLİ BİR ÖLÜM dedi Amadeo Modigliani, kelebeği düşünerek. Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) olağanüstü kısa ve garip yaşamında bu anlamlı günün aşağıdaki biçimde geliştiğinin anımsanmasında yarar var:

Saat altıda uyanmıştı; saat altı ile sekiz arasında kokain çekmişti; saat dokuzda iki beyefendi ile görüşmesi vardı; saat onda, nihayet özgürdü.

Kendini sokakta bulur bulmaz, canının ilk istediği bir sigara oldu.

"O gün, gardiyan gittikten sonra, madeni yemek kabında yüzümü seyrettim. Bana öyle geldi ki gülümsemeye çalıştığım halde görüntüm ciddi duruyordu. Yemek kabını salladım. Gülümsedim, ama görüntüm yine ciddi ve hüzünlü havasını sürdürüyordu. Gün bitiyordu ve sözünü etmek istemediğim bir saatti bu, hapishanenin bütün katlarından, akşam gürültüleri-

nin büyük bir sessizlik alayı halinde yükseldiği isimsiz saat. Tepedeki pencereye yaklaştım ve günün son ışığında yemek kabındaki görüntümü bir kez daha seyrettim. Hâlâ ciddiydi. Ama bunda şaşılacak ne vardı ki. O anda ben de öyleydim. Ama aynı zamanda üç aydan beri ilk kez, kendi sesimi açık seçik olarak duydum. Bu sesi günlerden beri kulaklarımda yankılanmakta olan seslere benzeyişinden tanıdım ve anladım ki bütün bu zaman boyunca kendi kendime konuşmuşum."

Albert Camus, *Yabancı*

Bay, Bay (II)

Kırmızı burunlu bay, içki içen:

"Sen, korkunun, insanda iblisten önce var olduğunu gördün.

ŞAİR'in sözcüklerinin cansız bir yaratığın hıçkırıkları olmadığını gördün,

insanoğlunun devingen ve tutkulu ağzından çıkan, alev dilleri – kendini yıkıma sürükleyen dünyanın tanıkları,

ve sen bütün bunların resmini yaptın, değil mi?"

"Evet" diyor ressam.

Çarmıhtan indirilmiş bir havariye benzeyen bay:

"İnsanlık komedyasının da, insanın tragedyası kadar simgesel olduğunu gördün.

Gözleri boş varlıkların, aşkın anlamını, özverinin soyluluğunu ya da kutsal koruyucunun uzattığı,

İNANINIZ VE KURTULACAKSINIZ

diye onlara yakaran, onları çağıran elin soyluluğunu anlamaya yetenekli olmadığını gördün."

"Evet" diyor ressam.

Kırmızı burunlu, içkici bay:

"Işığın, yazgının kendini yiyip bitirmesinden doğduğunu ve bunun tersinin ve düzünün bulunduğunu, bir arada varolduklarını, siyah ve beyaz gibi, yalan ve gerçek, yaşam ve ölüm ve daha birçok şey gibi birbirlerini açıkladıklarını gördün. Güzel bir yalan olan insan çıplaklığının soyluluk demek olduğunu, yabancı bakışlara sergilenen uzanmış bir bedenin, olduğu

gibi çıplak olarak, bir iç erincini, artık geçmiş bir dönemin kibirini ve inceliğini koruduğunu gördün.

Ve bütün bunların resmini yaptın, değil mi?"

"Evet" diyor ressam.

Baylar istavroz çıkarıyorlar, küfrediyorlar ve onun yüzüne tükürüyorlar.

Cebrail, Kuştüyleri

Rotonde'da, Cebrail, kafa derisi yüzülmüş melek, orospuları, garsonları, ressamları ve sarhoşları korkutmak için güve yemiş kanatlarını çırpıyor. Müşterilerin çoğu sarhoş, alkışlıyorlar.

Ah, öyle garip ki, diye bağırıyor Jeanne, gülmekten altıma işeyeceğim. Amadeo Modigliani (1884-1920) özgür ve bitik. Ayağa kalkıyor, bardağını itiyor ve kadınların önünde horoz taklidi yapıyor.

Onlar kahkaha atıyorlar ve eteklerini yukarı kaldırıyorlar.

Amadeo ayakta şimdi, dingin, ölü gibi kaskatı nerdeyse. Konuşuyor:

"Rusların mavi gözleri vardır, Ruslar hüzünlüdür. Onlar bizim terk edilmiş sokaklarımızın geceyarısı yosmalarıdır. Hergün, sabahın dokuz buçuğunda, Nekrassov çay içiyor ve küçük deniz yengeçleri yiyor. Arayışı boşuna.

Hepimiz biliyoruz bunu:

DİBE ULAŞILAMAZ.

Nekrassov, orada, bu sözleri duyuyor. Barones Béatrice'in elini bırakıyor, ağlıyor ve herkesi göğsünde sıkıyor.

Başmelek Cebrail'in, kafa derisi yüzülmüş meleğin, bir kan gölcüğünde ayağı kayıyor ve masa örtüsüyle birlikte yere yığılıyor.

Bir gürültü kopuyor.

Bayanlar kahkaha atıyor ve eteklerini yukarı kaldırıyorlar.

Cebrail ayağa kalkmıyor. Onların bacaklarını seyrediyor.

Jeanne, Gizli

"Onu kargaların uçuşundan biliyorum" diyor Jeanne.

Avuçları tütün kokuyor, dudakları şarap. Boynu uzun ve dik, hayal gibi boynu taze ekmek gibi hoş.

Önce uzanmış kalıyorlar öylece, ikonalar gibi kıpırtısız. Sonra, Amadeo'nun eli, zayıf ve hassas göğsünü okşayan Jeanne'ın dizine dokunuyor usulca: Kaburgaları piyano tuşlarını anımsatıyor. Ağzından öpüyor onu ve bir kedi gibi geriniyor kadın.

İşaret parmağı göbeğini araştırıyor. Sonra, avucu, cinsel organının yumuşak, neredeyse sarı, ipek gibi tüylerinin üzerine yerleşiyor. Parmaklarının altında, derinliklerinden gelen yapışkan ve sıcak özsuyu. İki başlı bir mitoloji yaratığı gibiydiler sanki, basık kirli yatağa uzanmış, sudan çıkmış balık benzeri soluk soluğa, açgözlü, susamış. Bazı bazı gırtlaktan gelen boğuk çığlıklar atıyordu bu yaratık, düşsü çığlıklar, insansı olmayan:

"Haydi", "hayır, hayır, haaayır", "eveeet"

Jeanne Hébuterne inliyor ve kendini veriyor.

"Belime sarıl" diye mırıldanıyor, kabarmış aletinde kanının atışlarını hisseden Amadeo Modigliani. Karısının yumuşak bedeninin üstünde yükseliyor. Parmaklarının ince tüyü baldırlarını okşarken, dili, dudakları, organının kırmızı başıyla oynarken, kalçalarını oynatırken, göğsünü şişirirken, soluğu kulaklarını gıdıklarken, nihayet onu içine alırken ve kalçası soldan sağa soldan sağa, soldan sağa çalkalanırken, bütün diğer çıplak güzel kadınlara benziyor, diri, sadık, uysal.

İlkin Jeanne boşalıyor, Amadeo'dan önce.

Alacakaranlığın pelikanı, açgözlü koca kuş, onun uzun yüzünü, azize yüzünü hemen yutuyor. Bir an için, yalnızca bir an için, Amadeo Modigliani (1884-1920), bir mezarın dibinde olduğu izlenimine kapılıyor, bir an için, yalnızca bir an, her şeyden koparılmış ölmekte olduğunu sanıyor, toprakta, ormanda, suda, köklerde, taşlarda eriyip gittiğini hissediyor, nerede olduğunun bir önemi yok.

Jeanne ressamın ona çok büyük gelen gömleğini geçiriyor sırtına ve pencereye gidiyor.

Güzden söz ediyor.

"Güz mü, nasıl olur bu?" diye soruyor adam, satir görünüşlü başını kaldırarak, "takvime göre hâlâ yazda değil miyiz?"

"Hayır, güzdeyiz.

Kargaların uçuşundan biliyorum bunu" diyor Jeanne.

Dışbükey, İçbükey

Sıvası dökülmüş ayna son kez aynı kahverengi basit ceketi, kalın gri boyun atkısını yansıtıyor. Aynada gözlerine bakıyor adam, ama oyuk göz çukurlarından başka bir şey göremiyor.

Elleri, yorgun turna kuşları, beyaz, solgun, güçsüz, aç. Sol eliyle dizini ovuşturuyor, sağ eliyle geniş bir boş tuvalin katlarını açıyor.

Amadeo Modigliani (1884-1920), öksürüyor ve resim yapıyor.

Gözlere bakıyor dikkatle ve oyulmuş göz çukurlarından başka bir şey görmüyor.

Jeanne Hébuterne, yeniden çıplak, çünkü kendine çok büyük gelen gömleği çıkardı; yaralı bir buzağı gibi, kararsız adımlarla adama yaklaşıyor, başının tepesine bir öpücük konduruyor.

Adamın gözlerine bakıyor ve oyulmuş göz çukurlarından başka bir şey görmüyor.

"Bir otoportre mi bu?" diye soruyor.

"Elbette" diye yanıtlıyor adam.

Sonra yatıyor ve uykuya dalıyor. Kızını görüyor rüyasında, bir yaşındaki küçük Jeanne'ı. Adam bu sırada aynada kendini incelemeye ve çalışmaya devam ediyor.

İki saat sonra, nesneler ağırlaşıyor ve ansızın gece iniyor.

"OTOPORTRE: Tuval üzerine yağlıboya, imza üst köşeye atılmış, Sao Paolo, Brezilya, Francisco Sobrinho Koleksiyonu, Matarazo.

1919'da yapılan bu otoportre, sanatçının son eserlerinden biridir ve sanatının en soylu anlatımına ulaştığı tablo olduğuna kuşku yoktur. Kendini, uzaktan bakarak, hiçbir güzelleştirme çabasına girmeksizin ortaya koymuştur ve üslûbunun soyluluğu, yüzünün soyluluğunu güçlendirmiştir. Böylece dostu Max Jacob'un sözlerini daha iyi anlamış oluyoruz: 'Soylu ve sade hayatını bir soylu gibi yaşadın sen.'"

Nello Ponente

Dostlar, Anne-Baba

Léopold ve Hana Zborowski, küçük Jeanne Modigliani'yi eve getiriyorlar. Pis ve bulanık suda yansıyan görüntülerini seyrediyorlar. Çocuğun gözleri iri iri açılmış, loş, güneşe susamış. Büyükler kendi aralarında konuşuyorlar, neşeli ve keyifli; zaman zaman, güneşi hapsetmiş gibi görünen bir şişeden yeşil bir sıvı içiyorlar.

Rotonde'un önünde, Cocteau'yu görüyorlar, sarhoş, Dante üzerine, kendi şiirleri ve diğer büyük azizler üzerine saçma sapan şeyler söylüyor.

"Merhaba" diyorlar.

"Merhaba" diye yanıtlıyor Cocteau.

Uzun caddenin sonunda, Zborowski, bir Araptan afyon satın alıyor.

Dostlarının özgür bırakılmasından mutlu, yollarına devam ediyorlar.

Şarkı söylüyorlar.

Taş yolda kararlı adımlarla yürüyorlar; çocuk arkalarından geliyor.

Bıçaklar, İnciler

Bayan Carmelita'nın işini işte böyle bitirdiler.

Afyon aşağıdan yukarıya doğru etkisini göstermeye başlıyor.

İlkin, karılarının kafasını balona, gözlerini şenlik ateşinin yanıp sönen alevine dönüştürüyor. KADINLAR ONUN SIRRINI BİLİYORLAR, diye bağırıyor Amadeo Modigliani (1884-1920), sarhoş. Dumanı çekiyor, sonra, kurutmak için, üzerine bir yüz taslağı çizilmiş bir tuvalin üzerine üflüyor.

BALTHAZAR, GASPARD, MELCHIOR, söylenip duruyor Polonyalı şair ve tablo tüccarı, pan Léopold Zborowski. Saçı sakalı birbirine karışmış, bir deli sanki.

Üç Müneccim Kral, diyor Hana.

Üç dakika sonra, erkekler birer bıçakla silahlanıyor ve alt kata iniyorlar. Fısıldadıkları, sonra da kapıyı çaldıkları duyuluyor. Çok daha az gürültü yaparak yukarı çıkıyorlar: Bayan Carmelita'nın yüzünü, gövdesini, bağırsaklarını kesip biçmişler. İnciler yere saçılmış.

"Domuzlar böyle bir sonu hak ediyorlar" diyor Zborowski, yüksek sesle.

Yere oturuyorlar, bir şişe şampanya açıyorlar ve gece geç vakitlere kadar karıları ile içiyorlar. Akşamın sekiz buçuğunda, uyuyakalan çocuğu yan odada yatırıyorlar. Saat onda soğuk geliyor ziyarete, marihuananın eteğine biniyor, camları, adamların soluğunu, kadınların gülüşünü, bir daha gelmeyecek baharın anılarını buza keserek.

"En uygun zaman saat birle iki arasıydı" diye açıklıyor Zborowski, çünkü Şeytan'ın o saatlerde hiçbir yetkisi yoktur. Soğuk geç bir saatte, insanlar uyurken ortaya çıkıyor: Bütün o uykusuzluğun işkencesine uğrayanlar, gelmeyen uykunun lanetine uğrayanlar işte o zaman yüz yüze geliyorlar Şeytan'la. Güçsüz. Gerçek bir suçları olmaksızın suçludurlar.

BÜTÜN TANIKLAR GİBİ DAMGALANIYORLAR.

Zborowski ansızın susuyor, buruk Avignon şarabı şişesinden hüzünlü ve büyük yudumlarla, göçmen yudumlarıyla içiyor.

Diğerleri sarhoş ya da onunla kadeh tokuşturuyorlar.

Uyku, huzur reddediliyor.

"Uykusuzluk nedir?

Sözbilimsel bir soru bu; yanıtını çok çok iyi biliyorum.

Gecenin bağrında kaçınılmaz çan seslerinden hem korkmak hem onları saymaktır; bütünüyle etkisiz bir büyü ile düzenli soluk almaya yeltenmektir; birdenbire yana dönen bir bedenin ağırlığıdır; gözkapaklarının kasılmasıdır, heyecana benzer bir durumdur ve kesinlikle dikkat değildir, çok zaman önce okuduğunuz paragraflardan parçalar söylemektir, başkaları uyurken uyanık olmaktan suçluluk duymaktır; uykuya gömülmeyi istemek ve bunu yapamamaktır; var olmanın ve var olmaya devam etmenin korkusudur; belirsiz şafaktır."

Jorge Luis Borges, *Uykusuzluğun İki Biçimi*

Sabah, Süt

Sütçü Bay Balthazar, ertesi sabah domuz-karının karnına inciler doldurulmuş ölüsünü buluyor.

TANRIM, diyor Balthazar ve çocukları seyrediyor.

Ağlamıyor, koşmuyor, dua etmiyor bu çocuklar.

Susuyorlar.

Sabah, Açlık

Sabahleyin, sanrılarını anımsıyor doğal olarak herkes. Hana ve Jeanne kahvaltıyı hazırlıyor, erkekler sigara içiyor ve Cézanne'dan, Toulouse-Lautrec'ten ve küçük Afrika heykellerinin uzunlamasına biçimlerinin güzelliğinden konuşuyorlar.

Ölümden konuşuyorlar.

Bayan Carmelita'dan, göbeği üç katlı evsahibesinden konuşuyorlar. Dişi bir domuz gibi hırıldayarak öldü, yuvarlak inciler yığını içinde havasızlıktan boğularak.

Yiyeceklere saldırıyorlar ve Amadeo Modigliani (1884-1920), ağzı dolu, dün gece gördüğü düşü anımsıyor, gerçek sanılacak kadar şaşırtıcı, merdivenin karanlığında parıldayan bıçakları, şişman kadının sıcak kanını, bağırsaklarının incilerinin soğuk parıltısını.

Sonuçta, böyle bir ölümün DERİN BİR ANLAMI olduğunda birleşiyorlar.

Ellili yıllara doğru, Anne Dimoliani, *Divagation des anges** adlı biyografisinde bu olayı bir düş gibi, en seçkin bir şiir, hayal gücünün sıradan gerçeğe karşı büyük ve mutlak bir zaferi olarak betimliyordu. Bir şeyi düşlemek yeter –bundan emin olabilirsiniz, sevgili okuyucular– ONUN OLMASI İÇİN.

DÜŞ GERÇEK OLACAK

ÇÜNKÜ O BİR DÜŞLEMDEN BAŞKA BİR ŞEY DEĞİLDİR.

Meleklerin Sayıklamaları (Ç.N.)

Her şey çoğalıyor ve sonsuzca birbiri içine geçiyor.
Bin aynalı bir odada gibi.
Bölüm şu sözcüklerle bitiyor:
SEN GERÇEKTEN BÜYÜK BİR ADAMDIN,
BABACIĞIM.

Béatrice, Dante

Ressam, bohem ve serseri Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) olağanüstü kısa ve garip hayatının ikinci bölümü 1919'un ılık bir ekim günü Paris'in ünlü kahvesi La Rotonde'da başlıyor; eskizler ve kâğıtlarla kaplı bir masa çevresinde toplanmış üç kişi görüyoruz orada, Amadeo Modigliani, Jean Cocteau ve Barones Béatrice. Konuşma hareketleniyor ve elleri, sigaralarından yükselen mavi ve tembel duman sütunlarını kesiyor. Arkalarında, üç masa uzakta, gitarının eski tahta kutusu üzerine, ince ağızlı bir çocuk çakısıyla, şiir kazıyan bir adam görüyoruz. Adı Max Jacob bu adamın.

Alacakaranlık indiğinde, sahne –kahve– aynıdır, ama oyuncular farklı bir biçimde yerleşmişlerdir. Barones Béatrice ve Modigliani birlikte oturuyorlar. Şaraptan ve bir yandan da mavi giysili zayıf kızla sıkışık oturmaktan yüzü kıpkırmızı adamın. Kulaklarına bir şeyler mırıldanıyor ve kızın dudakları bir gülüşle geriliyor, açık yürekli ahtapot. Başkaları geliyor onlarla buluşmaya ve masalarına yerleşiyorlar, şampanya içiliyor, bir şey kutluyormuş gibiler. Kapanma saatinden sonra, Amadeo Modigliani, sarhoş, sokakta Dante'nin *İlahi Komedya*'sından bölümler okuyor yüksek sesle. Barones Béatrice'in kollarına yığılıyor ve aydınlık, düzenli ve –olağanüstü!– geniş dairesine götürüyor onu kadın. Yatağa yatırıyor. Adamın dişleri takırdıyor ve titriyor, öylesine ki bedeniyle örtüyor sonunda onun üstünü.

Ceylan, Gizli

Çıplak göğüsleri üzerine tatlı düşlere dalmış adamın yorgun ve uykulu başını okşamakta olan Barones Béatrice, büyük bir şaşkınlık içinde, işaret parmağının altında, isten kararmış kafatasının tepesine kondurulmuş bir üçüncü gözü olduğunu hissetti. Gözbebeği içeriye dönük bir göz. Adamın uykusunu sürdürmesini isteyen kadın, yavaşça, domuz yağına yaklaşan bir koca erkek kedi gibi, dudaklarının incirini uyuyanın saçlarına dokundurdu, parmaklarını kaburga kemiklerinin yelpazesi üzerinde gezindirdi, göbeğinin çevresinde çemberler çizdirdi, sonra bacaklarının arasındaki sıcak yuvaya yerleştirdi ellerini büzerek. Kesik kesik solumaları ve bundan da fazla tüyleri üzerindeki yumuşak okşamaları Modigliani'yi uyardı ve uyandı sonunda. Gözlerini açtı ve irkildi. Barones, şehvetli bir ceylan utangaçlığıyla, ellerini çekti ve karanlıkta safça gülümsedi, en üst raftan reçel çalarken yakalanmış bir çocuk gibi.

Paris, Sis

Paris, kesilmiş süt gibi pıhtılı kalın bir sise büründü. Alanlarından kendini çekmiş, zaman zaman gerinerek, uyukluyor. Trocadéro Alanı'nda, bir grup, ender rastlanan bir coşkuyla, Molière'in bir oyununu oynuyor.

Puslu Ekim günü. Donuk ışığın ve de bütün boğuk gürültülerin doğduğu şeymiş izlenimi veren sis, oyuncuların jestlerine de kutsal bir soyluluk havası katıyor.

Oynarken ağızlarından Fransızca ve İtalyanca sözcüklerin birbirine karıştığı replikler süzülen bu adamlar, sanki hiçbir yerden çıkıp gelmemişlerdi bu alanda oynamak için, sanki, kadınların günah, erkeklerin iyi şarap ve sert tütün koktuğu, pazar öğle sonralarının avlanmaya ayrıldığı o neredeyse unutulmuş döneme ait hayaletlerdi. Bu göksel oyuncular çok küçük bir izleyici topluluğu çekebilmişlerdi, bunların arasında, Amadeo Modigliani (1884-1920), ardı ardına sigara yakıyor, büyülenmiş gibi, uzun uzun, sisler içinde devinen bu yumuşak hareketlere bakıyor.

"Bir komedi sanki" diye soruyor ressam, yanında duran bir adama.

"Hiç bilmiyorum."

"Nihayet bedava bir şey" diye bağırıyor bir serseri.

Amadeo Modigliani (1884-1920) bir süre daha orada kalıyor. Öksürüyor. Rüzgâr şakaklarından geçerek kafasının içine işliyor. Sonra geri dönüyor ve Montparnasse'a doğru götüren bacaklarına bırakıyor kendini.

Elmalar, Şarap

Bu olay Paris'te oldu, 1919'da, ve Anne Dimoliani'nin *Divagation des anges* kitabında, iyi kaynaklara dayanarak anlattığına göre, şöyle gelişmiş her şey:

Söz konusu yılın bir sonbahar günü, Fransız-İtalyan ressam Amadeo Modigliani (1884-1920), eski alışkanlığına uyarak, çok erken bir saatte, sabah kahvesini içmek ve bir bardak şarap yuvarlamak için, La Rotonde'a giriyor.

"Ne isterdiniz?" diye keyifsiz bir sesle soruyor garson, tezgâhın arkasında yerini alan bu yeni müşteriye. "Elmalar ve şarap" diye yanıtlıyor Modigliani. "Ama bayım" şaşırmıştır garson, "elma bulunmaz bizde!" "Ne yapalım" diyor Modigliani, üzgün görünmek isteyen bir tonla, yağmur olmayınca iş görmek buza kalır. "Öyleyse, yalnızca bir bardak şarap verin bana..."

Jeanne, Annelik

Sokaktan bir sis çağlayanı gibi dökülen aydınlık, çıplak ve uykulu gövdesini, uykuyla ağırlaşmış gövdesini, arabesk bir süslemeye dönüştürüyor. Yüzü alacalı bir Afrika maskesi.

Soluğu düzenli Jeanne'ın.

Soluk alıyor.

Soluk veriyor.

Alev kırmızısı ağır saçları yastığın üzerine yayılıyor.

Yatışmış karısının görünümünden duygulanmış, Amadeo Modigliani (1884-1920), Jeanne Hébuterne'e yaklaşıyor ve kulağını, bir annelik beklentisiyle hafifçe gerilmiş karnının üzerine dayıyor.

Sıcaklık, sonsuz.

İçerde, onun içinde, üçüncü bir yüreğin atışlarını duyuyor Amadeo Modigliani.

Düş, Kandinski

Kış arifesinde her zaman bahçeye dönen bir tavşan gibi evcil, asma yaprağı yerken.
Karanlıkta, terden yapış yapış olmuş saçlarının kokusuyla sarhoş olurken.
Ancak uyanık olduğu zaman düş görürken, uyumadan düş görürken.
Burun deliklerinin rüzgârını yatıştırırken.
Adının halesini tespih gibi çekerken bir bir
bir makine gibi, inatçı bir yavaşlıkla.
Jeanne küçük bir oğlan çocuğuydu.
Jeanne çobandı.
Sol elinin baş ve işaret parmaklarıyla, gözkapaklarına ve kaşlarına uykuyu yerleştirirken.
Dizlerini kastanyete dönüştürürken.
Dudakları, Livourne Bakiresi'nin boynuna gümüş zincirle asılı madalyasını öperken.
Adı olmayan bir kuş tüyü ile meyvelerinin yuvasına hafifçe dokunurken.
Düşleri içinde yeniden doğduğunu duyumsarken.
Meleklerin, tırnaklarının altına ve parmaklarının üstüne bıraktığı tozları silerken.
Adının tacını belirlerken bir bir.
Bir makine gibi, inatçı bir yavaşlıkla.
Mavi bir atlı
Onlara doğru geldi
Ve onlara dedi:
ERİŞİLMEZ.

Renoir, Yıldız

Artık çok yorulmuş Renoir'ın, atölyesinde yalnız, ruhunu teslim ettiği bu 3 Aralık 1919 gününün çivi gibi gecesinde, Amadeo Modigliani (1884-1920), çağdaşlarının çağırdığı adla "Livourne'lu küçük Yahudi", kara kalemle ve uyumlu çizgilerle, güzel bir yaşlı kadının, annesi Eugénie Garsin-Modigliani'nin uzun ve solgun yüzünü çiziyordu.

Masanın üstünde, eskizlerinin bulunduğu karton kutunun yanında, bir şarap şişesi.

Dışarısı, buz tutmuştu.

La Grande Chaumière sokağı, eski anlatılarda ve masallarda söylendiği gibi, kış giysilerini giymişti.

Ressam öksürüyordu.

Günlük sakalının, bahar çimenleri kadar hızla uzadığını hissediyordu yüzünde.

Modigliani, sanki artık bu dünyada değilmiş gibi, anıların ve gölgelerin dünyasına göçmüş gibi sanki, en ufak bir ses çıkarmaksızın, kalemini masaya koydu. Yatağa yaklaştı ve derinden iç çekerek elbiseleriyle yattı.

Soluk alışlarının düzenli ve sakin bir hışırtıya dönüştüğü, uykuya gömüldüğü anda, bir yıldız, en parlak olanı, Paris göğünden ayrıldı ve düştü.

Renoir.

"Modigliani, destansı bir dönem yaşadı. Onun darbelerine maruz kaldı. Başlangıç yıllarındaki bütün tuvalleri çağ-

daşları arasında en iyi olanları harekete geçiren derin kaygıların izlerini taşır.

Modigliani gözüpek kavganın dışında kalmak için fazla büyük bir sanatçıydı. Ama özgün üslûbu, hiçbir zaman, yabancı olan bir modaya uyarak değişmedi."

Waldemar Georges

Paris, Dada

Ressam, bohem ve serseri Amadeo Modigliani (1884-1920) kısa ve olağanüstü garip yaşamı boyunca, Le Corbusier adıyla tanınan Charles-Édouard Jeanneret ile yalnızca üç kez karşılaştı.

İlk bir kez, tek bir kez, son bir kez.

Sokakta, rastlantıyla yolları kesişti.

Amadeo Modigliani, şosede gidip geliyordu, ceplerinde acımasız bir boşluğu sıkarak. Unutuşun düşünceyi bulanıklaştıran rüzgârı, düşle isteği birbirine dolaştırıyor, dünyaları birbiriyle karıştırıyor –her günkü dünyayla insan bilgisinin ya da deneyiminin asla ulaşamayacağı dünyayı–, saçlarını uçuruyor, sakallarını bozuyordu.

Ölümün ikinci krallığı.

Le Corbusier diye çağrılan Charles-Édouard Jeanneret'nin siluetini ilk kez seçtiği sırada, üstünde beyaz bir elbise ve başında, tepesinde uyuyan bir kuşun, Dodo'nun tünediği kırmızı bir şapka vardı. Modigliani, Dadaizmin Meleği'ni gördüğünü sandı.

Her şey bunu düşündürüyordu.

Bu adamdaki her şeyde; fildişi bastonunda, onu on geçeyi gösteren bir saatin akrep ve yelkovanı (⌣) gibi parlak, yukarı kalkık, sanki dört köşeliymiş gibi bıyıklarında, tuhaf gülümsemesinde, bir oyun zarının ya da bir kübün arılığı, yalınlığı, yetkinliği vardı.

"Kuşu selamla" dedi ona Le Corbusier.

Amadeo Modigliani (1884-1920), gülümsedi ve işaret parmağıyla yamru yumru olmuş şapkasının kenarına dokundu.

Elveda yeryüzü, elveda su.

Elveda Dodo, elveda ölü kuş, dalga geçiyordu Modigliani.

Gözleri, arkasında olup bitenleri görebilecek kadar canlı, Le Corbusier, üzerlerinde sayıları gösteren noktalar yerine harfler kazınmış dört zar çıkardı ceketinin sol cebinden. Onları Modigliani'ye verdi, geriye döndü ve kalabalığın içinde kayboldu.

D-A-D-A, diye sordu ressam.

Boğuk ve kalın bir öksürükle öksürdü ve amaçsız ve sonsuz gezintisine başladı yeniden.

Düş gördüğümüz sürece anlayamayacağımız bir düşlemdir hayat, diye düşündü, cansız gün, katlanılmaz ve soğuk bir geceye, bir Büyük Perhiz gecesine dönüşürken.

Sirk, Sessizlik

Ertesi gün Soutine'le kafa çektiler.

Her biri kendi sessizliğine kapanmış, gözleri haşhaş çiçeklerine, burunları ve kulakları uğultulu bir çavlana dönüşünceye kadar, susamış askerler gibi şarap içtiler La Rotonde'da.

"Bugün cuma" dedi Soutine, Montparnasse'ın çiğ ışıklarına çıkarlarken. Dostunun ceketinin sol koluna tutunuyordu.

Yanıt alamadı.

Sessizlik geliyordu onlara doğru.

Amadeo Modigliani'nin içine yerleşmişti zaten. Açıklanmaz sessizlik, ağır ve boş.

Üzerlerinde ter damlalarının belirmeye başladığı pancar gibi kızarmış suratları, bu gösterişli ve renkli Noel öncesi günlerde, ressamın çocukluğunu geçirdiği kasabada sık sık konaklayan bir sirkin afişinden inmiş gibiydiler.

Yürüyorlardı.

Birlikte, ama yine de, herkes kendi başına, ayrı ayrı.

Hem biri hem öbürü, Soutine de Modigliani de, içlerindeki sessizlikten daha güçlü bağırmak istiyorlardı.

"O gittikten sonra yeniden dinginliğime kavuştum. Bitkindim, kendimi yatağın üstüne attım. Sanırım uyumuşum, yüzümde yıldızlarla uyandım. Kır sesleri bana kadar geliyordu. Gecenin kokuları, toprak ve tuz kokuları şakaklarımı serinleti-

yordu. Bu uykulu yaz gecesinin büyülü dinginliği, yükselen bir deniz gibi içime doluyordu. İşte tam bu anda gecenin sınırında, düdükler ötmeye başladı. Bunlar, benim artık hiçbir zaman ilgi duymayacağım bir dünyaya yolculukları haber veriyordu. Uzun zamandan beri ilk kez annemi düşündüm. Yaşamının sonlarına doğru neden bir "nişanlı" edindiğini, neden yaşama yeniden başlama oyunlarına giriştiğini anlıyor gibiydim. Orada, orada da, birtakım yaşamların söndüğü şu yaşlılar evinin çevresinde de akşamlar, melankolik bir düş gibiydi. Ölümün böylesine yakınında, annem kendini özgür ve her şeyi yeniden yaşamaya hazır hissetmiş olmalıydı. Kimsenin, ama kimsenin onun ardından ağlamaya hakkı yoktu. Ben de kendimi her şeyi yeni baştan yaşamaya hazır hissettim. Sanki bu büyük öfke, beni kötülüklerden arındırmış, umuttan temizlemişti; yıldızlar ve simgelerle yüklü bu gece önünde, ilk kez, dünyanın bu büyük kayıtsızlığına açıyordum kendimi. Onu böylesine bana ait, böylesine kardeş bulunca hissettim ki, önceleri de mutlu olmuştum ve hâlâ da mutluydum. Her şey eksiksiz olsun, kendimi daha az yalnız hissedeyim diye, benim için artık, idam günümde çok fazla seyirci bulunmasını ve beni nefret çığlıklarıyla karşılamalarını dilemekten başka bir şey kalmıyordu."

Albert Camus, *Yabancı*

Montparnasse, Gece

"Yeni yıla girelim, yeni yaşama girelim!" diye yazıyordu, ressam Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) çocukluk arkadaşı, eski dostu Oscar M.'den aldığı kartpostalın üzerinde.

Gösterişli bir coşkunluk.

Bütün kent küçük Tanrı'nın samanlar içinde doğmasını bekliyordu. Yollar boyunca çıngıraklar çın çın ötmeye, tıka basa doymuş, sarhoş ve mutlu insanların gülüşleri havada yankılanmaya başlamıştı bile. Bu yirminci yüzyılın yirmili yıllarıyla birlikte insanlık için yeni bir altın çağ başlıyor gibi görünüyordu.

La Grande Chaumière sokağında, Modigliani'nin yoksul dairesinde, küçük Jeanne, sönmüş kül gözlü çocuk, sıkıntısının donmuş kumrusunu yatıştırmaya çalışarak pencereden bakarken, büyükler, Doğu yapısı garip körüklerden üflenen kutsal bir duman çekiyorlardı. Dümdüz, karşıya bakıyordu çocuk, Noel Baba'nın beyaz geyiklerinin ve hediye yüklü kızağının görünmesini bekliyordu.

"Bu dünya bir pislik yığını, hiçbir zaman bir pislik yığınından başka bir şey olmadı bu dünya" diye mırıldanıyordu Amadeo Modigliani, dua eder gibi, sakalı rengini değiştirir, gümüş rengine çalarken.

Dünya bir pislik yığını. Livourne haşhaşı gibi, saçları da alev alev yanan Jeanne Hébuterne, iç karartısını su döker gibi odanın döşemesine boşaltıyordu. Sanki bu yüce gönüllü kadın, bir iç göz sayesinde, daha şimdiden, Père Lachaise Mezarlığı'n-

da, burnunuzu bile dışarı çıkaramayacağınız bir havada, yeni yağan karın altında iki mezar görüyordu.

"Bilgelik, yüreğini, henüz vakit varken, söküp alabilmektir" dedi Modigliani.

Hüzün gelip oraya yuvalanmadan önce.

Kadın kurt yeniği iskemlesinden kalktı, adama yaklaştı. Elini adamın kafasının üstüne koydu, hâlâ bir çocuk başıydı sanki.

Amadeo Modigliani, ona doğru döndü ve yüzünü sıcak ipeğe gömdü.

Çocuk yerde uyumuştu.

Noel Baba ve hediyeleri küçük Jeanne Modigliani'nin yaşamındaki ilk büyük yalandı.

Onu, uzun uzun beklemesine ve küçük yüreğinin bütün derinliğiyle istemesine karşın gelmemişti.

La Grande Chaumière sokağı ıssız kalmıştı.

Dünya bir pislik yığınıdır.

Jeanne, Annelik (II)

Jeanne, buzların zincire vurduğu bir kış goncasıydı hâlâ, ama şimdi ilerlemiş gebeliği, yüzünü daha güzel, daha soylu kılmıştı. Modigliani'nin ateşle yanan gözleri, karısında, ölçüsüz bir hüznün çiçek açtığını görüyordu yine de.

İçinde kıpırdanan bu yeni hayatla karnı gerilmiş bu ceylanın kırılganlığı ve tatlılığı hastanın mutsuzluğunu daha da büyütüyordu.

"Sanki zaman değişecekmiş gibi" diyor Jeanne, karanlıkta kolları bacakları birbirine dolanmış yatarlarken. Yakında Yengeç burcuna gireceğiz.

"Tabii" diye yanıtlıyor Modigliani.

"Kötü bir döneme giriyoruz, dünya böyle bir pislik yığını olduğuna göre."

Uykusu kaçtığı için, ayağa kalkıyor adam ve sehpasına yöneliyor. El değmemiş, beyaz, boş tuvale uzun uzun bakıyor.

İç çekiyor, pencereye gidiyor, ardına kadar açıyor.

Bir nem kokusu, katlanılmaz bir koku geliyor dışardan.

Yoksulluk kokuyor hava, ıslak köpek, dönüşsüz yol, can çekişenlere okunan dualar ve ölüm müzikleri kokuyor, bütün dehşeti ile öbür dünya kokuyor.

Ressam Amadeo Modigliani (1884-1920), bunun, kar yüzünden olduğunu biliyor.

Montparnasse, Kar

1920 yılının 25 Aralık günü, ancak Noel için, kar yağdı nihayet.

Nemli ağır bir şal örttü yeryüzünü.

Amadeo Modigliani'nin elinde bir çağrı mektubu vardı. Domuz-kadın Carmelita'nın ölümünü aydınlatmak amacıyla yapılan soruşturma çerçevesinde görüşmek üzere adliyeye gitmesi gerekiyordu. Tam bu sırada Carmelita'nın kız kardeşi Donna Clara sınırı geçiyordu.

Sokakta yalnızdı.

Soluğu kesilmişti.

Ressam Amadeo Modigliani (1884-1920) yorgundu.

"Hareket etmenin hiçbir anlamı yok" diye düşündü. Kollarını açtı, yüzünü göğe çevirdi ve gökyüzü bunaltı tüyleri yağdırdı üzerine.

Yukarıda bir kümes hayvanı olduğunu düşündü. Ama giderek daha kesik kesik olmaya başlayan soluğu biraz sonra durdu. Titreyerek can çekişiyordu. Bütünüyle kendini bırakan Amadeo Modigliani, buz kesmiş ipeğe gömdü yüzünü.

"Mutlu Noeller, benim üzgün kuşum" diyordu ona birkaç dakika sonra Chaïm Soutine, gösterişli ve hayaletlere benzer bir beyazlıktaki Modigliani'yi Montparnasse kaldırımlarından ayağa kaldırırken.

Uzaklarda bir yerde, bir kilisenin çanları, bir demirci dükkânı gürültüsüyle, müminleri ayine çağırıyordu.

Léopold, Béatrice

Paris'te, 1920 Ocak ayı başlarında, Polonya asıllı antikacı Léopold Zborowski, Barones Béatrice'e Amadeo Modigliani'nin altı küçük "çıplak"ını, *in-quarto*'ları gösteriyor.

Barones, onları satın alıyor ve tabloları götürmeye geldiğinde satıcıyla biraz sohbet ediyor.

Polonyalı bu paranın bir bölümüyle balık ve şarap alıyor.

Geri kalanıyla içiyor.

Mart ayında, o aynı yılın ilkbaharının ikinci gününde, Barones, Hypnos'un güvertesinde bir yolcudan Amadeo Modigliani'nin 24 Ocağı 25 Ocağa bağlayan gece, La Charité Yoksullar Evi'nde ruhunu teslim ettiğini öğrendi.

Birkaç gün sonra da toprağa vermişlerdi.

ŞÖYLE KOCAMAN BİR YÜREĞİ VARDI ONUN, diye yazdı günlüğüne o akşam, hıçkırarak, biraz içmişti çünkü. Mumların sarı ışığı, çiğ ve titrek, gözlerini kısmasına neden oluyordu.

Ertesi gün, hâlâ genç kalmış bedenini kaptana sundu.

"Temel bir saçmalıktan, kendini dayatan sonuçları eksiksiz çıkaran insan 'saçma' insandır. Burada, swing dansı yapan bir gençliğin 'swing' diye adlandırıldığı zaman kendini gösteren aynı anlak kayması söz konusudur. Bir olgu durumu olarak, bir ilk veri olarak saçma nedir, öyleyse? İnsanın dünyayla ilişkisin-

den hiç de az olmayan bir şeydir. Saçmalık her şeyden önce bir ayrılığı ortaya koyar: İnsanın birliğe özlemi ile ruhun ve doğanın anlaşılmaz ikiciliği arasındaki ayrılmayı, insanın sonsuza doğru atılımı ile varlığının sonlu karakteri arasındaki, kendinin bizzat özü olan 'kaygı' ile çabalarının boşunalığı arasındaki ayrılmayı; ölüm, hakikatlerin ve varlıkların ortadan kaldırılamaz çoğulluğu, gerçeğin anlaşılmazlığı, rastlantı, işte bunlardır saçmanın kutupları.

Jean-Paul Sartre, *Yabancı*'nın Açıklaması

Jeanne, Göçmenler

"Bilebildiğim kadarıyla" dedi Jeanne Modigliani, Floransa'da 1958'de karşılaştığı sakallı üç Polonyalıya, "babamın sıkıntıları 1920 yılının Krallar Yortusu, La Rotonde'da, zaten yıkıma uğramış ciğerlerini Cebrail'e sattığı zaman başladı.

Paranın bir bölümü ile balık ve şarap satın aldı.

Kalanıyla içti.

Eve körkütük sarhoş döndü. Günlerce kan tükürdü.

Ay sonundan önce öldü.

Aşağı yukarı, hepsi bu kadar."

Jeanne Modigliani, kahvesini içti, ve ardından, sıcaktan kavrulan sokağı dolduran kalabalığın arasına karıştı. "Ne felaket" dedi nefesi votka kokan birinci Polonyalı, "bütün yaşamı boyunca MODIGLIANI adını taşımak zorunda olmak."

"Elbette" diye onayladılar diğerleri.

Bardakları tokuşturdular ve sonuna kadar içtiler.

Amadeo, Melek (I)

Lolotte, yeraltı Paris'inin akasyası, bir güneş ışını gibi aydınlık, neşeyle yürüyor, sanki bir müzikhol kraliçesi gibi polka yapıyordu. La Rotonde'un önünde kadidi çıkmış bir adama yaklaşarak, kafasının tam tepesine bir öpücük kondurduğunda topukları yere değmiyor gibiydi.

"Kimi bekliyorsun, tayfa?" diye sordu.

"Hım, gül kokuyor" diye yanıtladı ressam, konuşma zorluğu vardı.

Lolotte doğrudan gözlerinin içine baktı onun, zilzurna sarhoş olduğunu fark etti.

"Seni hissediyorum" diyordu adam, daha sonra kızın bir Venüs gibi yanlamasına yanında uzandığı otel odasında, "yüzümle hissediyorum seni, ellerimle, göğsümle hissediyorum ve çok yakınımda, tehlikeli bir biçimde duran ÖLÜM'ün sarı rengini görüyorum. Gökyüzünde görüyorum onu, ayın hilal biçiminde, senin yüzünde, kaşlarının yayında, yolda, sokak fenerlerinin altında, her yerde, her yerde, her yerde."

"Ve senin tablolarında, Modigliani.

Her yerde, her yerde, ÖLÜMÜN SARI BIÇAK YARASI.

Senin için korkuyorum, tayfa."

Adam yanıtlamadı. İç çekerek yana döndü.

Boş bakışları karanlıklara çakılıydı.

Lolotte kalktı, bir sigara yaktı, gözlerinden yaşlar boşandı. "İlkbahar yavaşça geliyor" diyordu ressam ona, gözyaşlarını silerek, "ilkbahar her şeyi uyandırır, elimi, saçlarımı okşar, düşlerime girer."

İLKBAHAR YAVAŞÇA GELİYOR.

Bu dokunaklı, nerdeyse budalaca ama yine de çok tatlı sözler, Lolotte'u çocukluğuna götürdü; büyükannesinin bir tüy gibi yumuşak beyaz ellerini ve erkekleri, alkolü, veremi daha tanımadığı bir dönemi, ANNESİNİN MAVİ MELEĞİ OLDUĞU zamanı anımsadı. VIRGO INTACTA* kızlık zarını düşündü, babasının bıyıklarını, annesinin mutfağını, bir daha geri gelmemek üzere yitip gitmiş bütün o günleri.

Uyku meleği, kanatları yolunmuş garip kuş, tünediği o kibirli kilise kulesini terk etti ve onun gözlerini kanatlarıyla örtmeye geldi.

Karanlıkta ressamın düzensiz solukları duyuluyordu. Tahta gibi pütürlü elleri kadının memelerini yokluyordu.

Kadının memelerinin masumiyetin memeleri olduğunu düşünüyordu, kör memeler olduğunu.

* Bekâreti bozulmamış. (Ç.N.)

Amadeo, Melek (II)

6 Ocak 1920'nin yortusunda, Cebrail, kafası kazınmış melek, elleri göğe dönük, bulanık bakışlarla çinko tezgâhın üzerine yayılmış küçük içki birikintilerini seyrediyordu. Sarhoş, yorgun, hasta, esrarkeş, Amadeo Modigliani'den birkaç frank gibi çok düşük bir fiyata kanlı, irinli, cıvık, yapış yapış bir parça et satın aldı.

Ellili yılların ortalarına doğru yazdığı kitapta, Anne Dimoliani bu alışverişi şöyle anlatıyor:

"Bildiğim kadarıyla, babamın sıkıntıları, 1920'de Krallar Yortusu'nda zaten yıkıma uğramış ciğerlerinin son parçasını Baş Melek Cebrail'e sattığı zaman başladı.

Paranın bir bölümüyle, babam, balık ve şarap satın aldı.

Kalanıyla içti.

Eve körkütük sarhoş döndü. Günlerce kan tükürdü.

Ay sonundan önce öldü.

Aşağı yukarı hepsi bu kadar.

Bu kadının bulanık anıları (küçük bir kızdı o zamanlar), Cocteau'nun 1923'te yazdığı birkaç satır, o sabah çoban yıldızının saldırılarından korunmak için La Rotonde'a sığınmış Bay Michael'in karmaşık açıklamaları ve nihayet M. J. (Max Jacob) imzalı bir gazete yazısıydı yalnızca, melekle adam arasındaki anlaşmadan, bu akciğer parçasının satışından, İtalyan ressam ve heykelci Amadeo Modigliani'nin yüzünü kaplayan sarılıktan söz eden tanıklıklar. Yalnızca bunlar tanıtlıyor onun, sarhoşların oyunlarında görülebilecek gibisinden dehşet verici, saçma, ölümcül oyuna kendini bıraktığını.

Amadeo Modigliani'nin hayatı çok kısa bir süre (tamı tamına on üç gün) sonra La Charité Yoksullar Evi'nin sefil bir odasında sona erdi. Ölümünün ertesi günü, karısı Jeanne Hébuterne, ailesinin evinde kendini pencereden attı.

Denildiğine göre sekiz aylık hamileydi.

Amadeo, Béatrice

Eter kokan odasında, Barones Béatrice, saçları uzun beyaz tüylerle bezeli, gözkapakları meleğin soluğu gibi ağır, hafif bir kahvaltı yaptı. Ardından Avignon şaraplarından sert ve koyu bir kırmızı şarap içti. "Nane şurubu içiyorum sanki" diye düşündü, hâlâ uykulu gözlerini ovuşturarak. Polisin sık sık yinelenen soruşturmalarından (Bayan Carmelita'nın ölümünü aydınlatmayı amaçlayan), alkolden ve veremden bitkin düşmüş Amadeo Modigliani, ıslak bir horoz gibi titriyordu kapısında. Kolunun altında, üzerine küçük orospu Lolotte'un güzel yüzünü resimlediği, orta boy bir tuval. Zili çaldı ve umutsuzlara özgü bir sabırla bekledi. Prens Stanislawski'nin dul eşi ve Lautrec'in eski metresi, sevişme tutkunu, Katolik, iyi şarap düşkünü, uzun yıllar Rus göçmeni Nekrassov'a âşık olan Barones, sanat koruyucusu olarak geçiniyordu (kendisi de gizlice şiirler yazıyordu). Ağır Barok kapıyı açtı, gülümsedi, yüksek sesle bir iki şey söyledi ve ressamın koluna girdi.

Evin girişinde, ağır ve yuvarlak göğsünü adamın kuru bedenine yasladı.

"Umarım" dedi, "yorgun avcı Âdem'le şu şarlatan, şu miskin, şu hayta, şu soytarı ÇAPKIN EROS arasında bir fark vardır. Çünkü sanat, büyük sanat, hüzünlü ve erişilmezdir ve yalnızca aylaklıktan, ona güzel paslı cilasını veren günlük sıkıntıdan doğar."

GELECEK ANLAŞILMAYANLARINDIR.

HOMO FABER* DÜŞ GÖRMEZ.

Uzun zamandan beri yaşamdan hiçbir şey beklemiyordu. Bütün bunları söylerken, Béatrice, ağır ağır pantolon düğmelerini çözüyordu adamın. Yüzükler dizilmiş uzun parmaklarını donundan içeri kaydırdı.

Kulağının hemen dibinde soluyordu.

Adamı yatak odasına götürdü.

Eter kokan oda geniş, beyaz ve temizdi.

Az sonra çıplaktılar.

Béatrice, anaç vulvasını onun sorunlu erkekliğine yapıştırdı.

Belki de son kez.

Seviştikten sonra şarap içtiler ve uzun uzun konuştular. Boyalardan, fırçalardan, tuvallerden. Kısacası, sıkıldılar.

Çıplak ağaçların tepesinden ağır ağır inen öğle sonrası onları uykuda buldu.

Üretici insan. (Ç.N.)

Amadeo, Duruşma (I)

Paris'te olup bitti bunlar, 1920 yılı Ocak ayının dokuzunda.

Soğuk denebilecek bir hava yüzünden insanlar evlerine kapanmışlardı. Aynı nedenle mahkemenin iyi ısıtılmamış salonunda da birkaç kişiden başka kimsecikler yoktu. Nerdeyse alev kırmızısı denebilecek kızıl saçlarıyla, Jeanne Hébuterne, özellikle göze çarpıyordu. Léopold Zborowski gelmemişti.

1926 Şubatında, kronik bir gastritten acı çeken yargıç Bay Bertalanffy, La Rotonde'da, önünde bir bardak karbonat, Barones Béatrice'e, Amadeo Modigliani'nin (1884-1920), Bayan Carmelita'nın öldürülmesi davasında onu yargıladıkları sırada, nasıl rezalet çıkaran bir tavır sergilediğini anlattı.

Barones'in gizli günlüğünün, tarihinin doğru olabileceğini düşündüğümüz bir sayfasında, daha sonra Anne Dimoliani'nin bütününü kitabına alacağı bir şiir bulunuyor.

Yakında öleceğini hissettiğini, vebayla, açlıkla ve savaşla yıkıma uğrayan anayurdu Polonya'yı oldukça iyi betimlediği hüzünlü bir şiirdir bu.

Anne Dimoliani, bu şiirin, ruhu biraz huzursuz bu soylu kadının, 1943 kışında Rusya sınırında izinin yitirilmesinden önce yazdığı son şiir olduğunu düşünüyor.

Amadeo Modigliani'nin duruşma sırasındaki rezalet çıkarıcı tavrına gelince, Anne bize, onun, kolları çarmıha gerili İsa gibi açılmış bir şekilde hiç durmaksızın dans ettiğini, Dante okuduğunu ve birçok kez pantolonunun düğmelerini çözdüğünü söylüyor.

Bölümün sonunda da delil yetersizliğinden serbest bırakıldığını belirtiyor.

Clara, Adak Mumları

Donna Clara, Portoriko'lu genç kız, domuz Carmelita'nın üçüncü kız kardeşi, yanında, tüküren üç azizin, Aziz Sylvestre, Vaftizci Yahya ile balıkların tanrısı ve kargaların kralı Aziz Paulus'un portreleri, Paris'e indi.

Epifanyayı izleyen gece geldi, sarhoş ve yorgun, yalınayak ve gece gibi karanlık. Yüzü Azize Teresa'nın vecde gelmiş yüzüne benziyordu.

Ağır kurşunlu kapıyı kapadığı zaman, duvardaki acayip desenleri, fallus biçimi mumları fark etti.

"TANRIM, Melek'in eseri bu" diye düşündü.

Koyu esmer yüzünü çarmıha gerili İsa'ya çevirdi ve bir dua mırıldanmaya koyuldu.

Alçak sesle, sanki bir şeyden korkuyormuş gibi.

Amadeo, Clara

Üç litre şarabı bitirdikten sonra soyundular. Adam onu öpüyordu.

Clara'nın köpek gibi gergin karnı, kemikli dirsekleri ve Portoriko'lu aç çocuklarınki gibi ince bacakları vardı.

Azizelikten orospuluğa dönüşmek için yalnızca küçük bir adım olduğundan, çok geçmeden Donna Clara'nın diz çöktüğünü ve ağzıyla ressamın uzun ve kıvrık organı üzerinde çalıştığını gördük.

Hemen hemen aynı anda boşaldılar, kesik kesik kasılmalar.

Adamın ayakları yerden kesildi, içe işleyen sancılı bir çığlıkla döşemeye yığıldı. Düşerken kadını da birlikte sürükledi.

Menisi kadının esmer yüzüne yayılmış, onu beyazlatmıştı.

Yerde, onun memeleriyle ve aralarındaki, altın olduğu kuşku götürmez haçla oynadı.

Kendilerini karşılıklı tanıttıklarından ancak tanışmış oldular. Uzun süre öylece kaldılar, karanlıkta birbirlerine gülümseyerek. Sonra dinlendiler ve uyudular.

Çünkü uykunun ince esmer altın tozları nihayet gözlerinin üzerine inmişti.

Korku, Düş (III)

Aziz Paulus'un, çıplak ama pek de temiz olmayan elleriyle, gebe bir kadının karnından, başında boynuz yerine iki adak mumu olan bir bebeği çekip aldığı mezarlık.

Siyah ve beyaz yunus balıklarının, kahvaltıda Portoriko'lu annelerin, rahibelerin ve Portorikolu orospuların kürek gibi dillerini yedikleri mezarlık.

Orkidelerin bir anne yüzü taşıdığı mezarlık.

Güney rüzgârının, öfkeyle, kemikler üzerinde kalan son deriyi de söküp aldığı mezarlık.

Mezarlık, yalnızca.

Ölüme bir açıklama bulmaya kalkışan mezarlık.

Adam uyanıyor, ürkmüş, şakakları nemli, gördüğü düşü anlatıyor ona. Kadın öbür tarafa dönüyor ve susuyor.

"Tatlım, İsa" diye soruyor adam daha sonra, "yakında öleceğim anlamına mı geliyor bu düş?" Donna Clara, hâlâ çıplak, ayağa kalkıyor, çay hazırlıyor, bunu yaparken de düşünde hayal ettiği simgelerin ne demeye geldiklerini ayrıntılarıyla açıklıyor.

Sonunda, bunun yine de, düşte bir yılan görmekten daha iyi olduğuna dikkatini çekiyor.

"Modigliani: Garip, çekici bir tip! Yörüngesinden şaşmış

yaşamında, bu ressam-heykelci ve bu heykelci-ressam, olağanüstü nü'ler ve nitelikleri daha aşağı olmayan portreler gerçekleştirmeyi başarmıştır."

Adolphe Basler

Paris, Kerhane

Amadeo Modigliani (1884-1920) Donna Clara'yı uykuda bırakarak çıktıktan sonra, Montparnasse'ın pis ve nemli dar sokaklarını arşınladı. Genç orospuların anlamsız yüzlerini seyrederek sigara içiyordu. Mavi Hollandalısını, Lolotte'u düşünüyordu.

La Rotonde'da üçüncü şarap şişesinin önünde, Léopold Zborowski ona karısının ahududu kokan baldırlarından söz etti, kendisinden, şaraptan ve Paris'ten söz etti, şu olağanüstü TAROT-TOWN*'dan. Evet, kullandığı terim buydu: TAROT-TOWN.

"Bana sorma dostum" dedi sarhoşluğu içinde, "niye akşam olur, TAROT-TOWN'a niye yağmur yağar."

"Yalnız kalmayı seviyordum" diye devam etti, "savaş bayrağımı rüzgârda dalgalandırarak."

Orkidelere öykünmeyi seviyordum, şarap şişelerine, Dante'ye.

Ceylan kızları eğitmeyi seviyordum, baş rahibeleri ve ressamları.

Ama yalnızlık bindi sırtıma.

Ama sessizlik bindi sırtıma.

Ama sefalet bindi sırtıma.

Atım yeterince dayanıklı değil.

Oyun bozuldu.

Elimdeki kartlar, her zaman karşımdakinden daha zayıftı.

* Tarot-kent. (Ç.N.)

ECCE HOMO* diye bağırdılar, her zaman galip gelecekleri biliyorlardı çünkü, evet, her zaman.

Yalnızlık bindi benim sırtıma.

Sessizlik bindi benim sırtıma.

Ve atım yeterince dayanıklı değildi.

Atım külüstür bir beygirden öte bir şey değildi.

"Bana şunu da hiç sorma dostum" diye tamamladı Zborowski meleklere özgü sayıklamasını, "niye akşam iner ve niye yağmur yağar TAROT-TOWN üzerine.

Bunu hiçbir zaman sorma bana.

Hepsi bu kadar işte."

Kendilerini sokakta buldular ve evcilleştirilmiş iki yengeç gibi, gözleri camsı iki dilsiz sazanbalığı gibi, ses bile çıkarmaksızın, aptalca, bir kanalizasyon deliğine düştüler.

NE HÜZÜNLÜ BİR SON, diye düşündü Amadeo Modigliani (1884-1920). Her şey, hatta elbiseleri bile, dışkı ve sidik kokuyormuş gibi geliyordu ona.

*"İşte İnsan." İsa peygamberi dikenli tacıyla gösteren tablo. (Ç.N.)

Amadeo, Fareler

Onları bulan ve uyandıran Nekrassov oldu.

Uzun boylu ve veremli Rus göçmeni, ceketlerinin yakasına yapışmış koca fareleri çekip aldı, ellerini, kulaklarını ve donmuş dudaklarını sıcak soluğuyla ısıttı.

"Kadın nerede" diye mırıldandı Modigliani, "memelerini ve üç ayak daha aşağısını öptüğüm? Bir mandaren bilgeliğiyle, benim âşık mağfiretimi bekleyen kadın?

Nerede o, nerede, nerede yahu, BENİM SEVGİLİ JEANNE HÉBUTERNE'im?"

"Onu kaldırdığım zaman" diye anlattı daha sonra Nekrassov, "vücutsuz, neredeyse akışkan olduğunu hissettim, tüy gibi, duman gibi; madenî hırıltılı soluğunu ve Jeanne Hébuterne üzerine söylediği bulanık sözleri işittim. Bir turna kuşu benzeri uzun ve kuru boynunda, deliliğin sarı süsen çiçeğini gördüm. Yeni açılmış bu çiçeğin düzensiz bir biçimi vardı. Zborowski'yi (ki hâlâ daha sarhoş ve daha ağırdı) çıkarmak için bir an onu lağım deliğinin başında bıraktığımda, bir sinekkuşunun kanat çırpışı gibi, sıcak ve güçlükle duyulabilen hafif bir meltem hissettim ensemde. Geriye döndüm" diye devam etti Nekrassov, "ve Amadeo'nun uçtuğunu gördüm. Beyaz ve bir ışık huzmesi gibi yarı saydam elini kilisenin en yüksek kulesine koydu. Fareler oradan olgun armutlar gibi düştüler."

Amadeo, Duruşma (II)

Paris'te geçti bu olay, 1920 yılının 19 Ocak günü, mahkemenin kötü ısıtılmış ve havalandırılmamış salonunda, Amadeo Modigliani (1884-1920), Bayan Carmelita olayının baş sanığı, şaşkınlık içindeki saygıdeğer yargıçlarının önünde, sol elini sürekli pantolon yırtmacı üzerinde tutarak, horoz taklidi yapmaya ve Dante'den şiirler okumaya koyulduğu zaman.

Bay Bertalanffy, gastriti giderek daha da fazla sancıyan, nezleli ve kısık sesli sorgu yargıcı, bir çıkmazda olduğunu gördü. Her zamanki işlerliğe uygun olarak tanık Zborowski'yi sorguladı, öksürdü, piposunu doldurdu, boşalttı ve takipsizlik kararı vererek işi bitirdi.

Amadeo Modigliani (1884-1920) şimdi bütünüyle cisimsizdi. Artık ne ciğerleri ne de gözbebekleri vardı. Coşkuyla özgürlüğünü kutladı, bardaklarla şarabı iri yudumlarla kafaya dikerek. Karısı Jeanne Hébuterne'in kırıkları yemeye girişmeden önce kırdığı bardaklarla.

Biraz sonra Zborowski geldi yanlarına. Onunla birlikte, kışın buz tutmuş dokunaçları da girdi kahveye.

El sıkıştılar.

Tartıştılar.

Sonunda, domuzlardan, incilerden, bir daha gelmeyecek olan ilkbahardan konuştular.

Hana'yı bekledi Zborowski, karısını, ağlayarak.

Amadeo, Dokunaklı

"Donna Clara" dedi ona ressam, öksürerek, "mutsuz kadınların memeleri küçüktür. Orada, öfkenin ve güçsüzlüğün başladığı yerde, her şey biter. Unutuş ölüm karşısında, tertemiz bir beyazlıkta kocaman bir kabarcıktan başka bir şey olmayan mutlak kayıtsızlıkla eşdeğerlidir..."

KAR YAĞIYOR, dedi Donna Clara, boynunu onun kollarından kurtararak. "Lapa lapa yağıyor kar, sağlıksız. Islak olan hüzünlüdür, hüzün nemlidir."

"Ölüm" diye yeniden söze başladı ressam, öksürerek, "elleri düşümde göğsüme, tırnaklarıma, saçlarıma dokunan ölüm. Orada duruyordu, tehditkâr, üç adım ötemde. Yanağımda, Clara, koca bir yosmalar ordusu yürüyordu sırıtarak. Benim kukla dostlarım çekip çıkardı beni cehennemden. Orada, on iki ayın dokuzu göğe yalvararak yaşanıyor. Orada elma ağaçları, güller ve senin çarpılmış ilkbaharının tatlı çuhaçiçekleri çiçek açıyorlar.

Gidiyoruz, Clara, bırakalım da bu kez rüzgâr götürsün bizi.

Dün akşam, deliliğe değip düşümde, ağlıyor ve gülüyordum, senin eklemlerinin mezarlığı üstünde. Kuşlar, yıllarımızın güzel kuşları, aptalca göçe başlamışlardı ansızın, arkalarında ıssız bir gökyüzü bırakarak. Ve tüyleri yolunmuş kuşlardı bunlar.

Gidiyoruz, Clara,

deliler gibi, düşünmeksizin, ama yeter ki artık çok geç olmasın.

Çünkü insanın soluk aldığı anla, yeniden soluk aldığı an arasındaki, ölüme en yakın o kısa anı hiçbir şey geri getirmez. 1884'te doğdum ve geçen yaz ruhumu teslim ettim.

Bütün bunlar, bir düşten başka bir şey değil gibi geliyor şimdi bana.

Sokaklar çirkin.

Odam boş, tam anlamıyla boş, ve ben Montparnasse'ın geceleyin uyandırdığı buz kesmiş korkuyu hissediyorum. Büyülü, olağanüstü bir kuşu, UYKU MELEĞİ'ni arıyor son sarhoşlar, ama boşuna."

Dalgalar alıp götürüyor, dedi Donna Clara, kırılgan ve bir sivrisineğin kanatları gibi, şairlerin kefenlendiği çok renkli küçük kutular gibi şeffaf parmaklarını öperek ölürler, iyice ölmüş ölüler, akıntıya bırakıyorlar kendilerini.

ÇÜNKÜ YAŞAYAN ŞAİRE GEREKSİNİMİMİZ YOK, BU KESİN.

"Her şeyi anımsıyorum" diye anlatıyor ona ressam, öksürerek. "Yaz sarı fenerlere kondu, kızböceklerinin kuyruklarına, çekirgelerin sırtına kondu, günah çiçeği narinlikleriyle yaşamın dibini buldular ve varoluşum sona erdi.

Düştüm, Clara."

Ben, uyuyan nü'lerimden konuşurken, ciğerimin peteklerinde ve bronşçuklarımda gizlenen ağrı, sinsi bir kalp gibi çarpıyor ve dal budak salan ve hızla çoğalan kökler gibi büyüyordu.

Düştüm, Clara."

"Bir örümcekle bir sineğin kucaklaşmasına benzer bir aşk ve ölüm anaforuna kapılmıştık" diye devam etti Donna Clara, adamın kuru sırtını okşayarak. SİNEK ZORUNLU OLARAK ÖLMELİDİR. MADEM Kİ BÖYLE SAKINIMSIZ DAVRANDI. ÖRÜMCEK YAŞAMI SÜRDÜRECEKTİR. ÇÜNKÜ BEKLEYECEK SABRI VARDIR VE EN GÜÇLÜDÜR O.

Amadeo Modigliani (1884-1920), hastalıklı bir biçimde gülümsedi, birbirleri içinde erimek için konuşmayı kestiler ansızın. Sevişirlerken, gözlerini kapıyordu kadın, çünkü adamın yüzünden korkuyordu.

Amadeo, Çocuklar

Parkta, heykelin çevresinde, neşeli ve gürültücü çocuklar güvercin dışkısı topluyorlar. Sanki bunlar boncukmuş, hatta inci tanesiymişler gibi.

Amadeo Modigliani (1884-1920), titriyor, öksürüyor, ama onların oyunlarına karışmıyor. Yalnızca dört günlük bir ömrü kalmıştır ve bokun inci yerine konması bir şey fark ettirmez onun için.

Cocteau, Gezinti

Amadeo Modigliani, çocukları ve güvercinleri orda bırakıp, bir ayağını öbürünün önüne koyarak yaptığı çileci ve hasta gezintisine devam etti. Donmuş kavın dalları gibi hüzünlüydü. Yolun sonunda, dans eden alevleriyle bir ateş gördü. Cocteau, çakırkeyf, birtakım tuhaf, yazılı kâğıtlar atıyordu ateşe.

Modigliani durdu.

VENI CREATOR SPIRITUS*, alçak sesle şarkı söylüyordu Cocteau, bir çarşaf gibi beyaz yüzünü gülünç bir tahta maske altında gizleyerek.

VENI CREATOR SPIRITUS, uluyordu Cocteau, buharlı bir lokomotif gibi soluyarak diz üstü düştüğü zaman. Yorgun, bitkin, bir döküntüden, bir portakal kabuğundan başka bir şey değildi artık.

Ölümden dört gün önce, Amadeo Modigliani (1884-1920), kâğıdın yok olduğunu ve solgun küllere, neredeyse beyaz inci bir toza dönüştüğünü görmüştü. Dumanın, sağ ayağında bir halka olan bir güvercine dönüştüğünü görmüştü. Yecüc ile Mecüc asılıydı bu halkaya, Kıyamet günü görünecek yaratıklar.

"Tanrım" diye düşündü Modigliani, "Dante bu, bu adamın yakmakta olduğu." Soluk soluğa (unutmayalım iki haftadan beri balıklar gibi yalnızca solungaçlarla nefes alıyordu) Cocteau'ya doğru gitti ve elini omzuna koydu.

MERHABA KUŞ, dedi Cocteau, başını kaldırmadan.

* Yaratıcı ruh geldi. (Ç.N.)

Cocteau, Açıklama

La Rotonde'da, Cocteau, biraz ayılmış, Amadeo'ya Dante'yi edebiyatın iyiliği için yaktığını açıkladı. "Dostum" dedi, "Dante'den beri, bu alanda yapmak istediğimiz her şeyin yararsız, gülünç ve budalaca olduğu ortaya çıktı.

İnsan etkinliklerinin dibini oyan her şey yakılmayı hak eder, öyle değil mi?"

Amadeo, Soutine

"İnsanlar uzakta, ya da artık mevcut değiller" diyor Amadeo'ya aynı öğle sonrası Chaïm Soutine, serseri, heykelci ve ressam Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) bitkin vücuduna ve soylu Yahudi başına destek olarak.

Duygulanmış, güçlü ve sağlıklı olgun adam soluğunu, bir yeni yetme sanılabilecek hastanın madeni hırıltılı ve zor duyulan soluğuyla eşzamanlaştırıyor.

Kaldırımda, yalnızca bir tek gölge seçebiliyoruz.

En geniş, en uzununu.

Kaldırımda iki adam sendeleyerek yürürken, GELMEYECEK İLKBAHARIN İŞARETLERİNİ seçiyoruz, utangaç, yitimine adanmış, erken doğmuş.

İki çuhaçiçeği bunlar, solgun, çiğnenmiş, sarı ve genç kızların utangaçlığı gibi budalaca. Kaldırımda şarap sirkesi de görüyoruz, yanık tenli Arapların spermini, dolu tanelerini, kırmızı ve şiş yüzlü askerlerin bıçaklarını da görüyoruz.

Kaldırımda, laternasıyla bir Palyaço da görüyoruz, kılıcıyla bir melek ve gündüz uyuyup gece yaşayanlar benzeri başka yaratıklar.

KALDIRIMDA, KALDIRIMI GÖRÜYORUZ.

İnsanlar uzak, ya da artık mevcut değiller, diyor Chaïm Soutine. Ve küfrediyor, kentin kapılarına doğru sövüp sayıyor.

Amadeo, Liman

Gecenin saat iki buçuğu –bu bir rastlantı değil, çünkü her gece bu saatte bir şair ölür– bizim iki kafadar, şaşkınlık içinde, büyük bir liman görüyorlar.

Koca beyaz gemiler demirlidir limanda.

CARA ITALIA*, diye bağırıyor Modigliani, ilk tepkiyi göstererek. Ellerini turna kanatlı arı benzeri bir yelpaze gibi yana açarak ileri fırlıyor.

Chaïm Soutine, kımıltısız, mucizeyi seyrediyor.

CARA ITALIA, yineliyor Modigliani (1884-1920), titriyor ve diz çöküyor.

Gemiler, güneşli ve sessiz dalgalarla ağır ağır sallanıyorlar.

Tanrı'nın mağfireti gibi.

* Sevgili İtalya. (Ç.N.)

Akşam, Açlık

1920 yılının 21 Ocak günü, Amadeo Modigliani, boynunda bir MALTA HAÇI, karısı Jeanne Hébuterne'i kucaklıyor ve öpüyor. Çılgın ve susamış, tüberküloz basiliyle yüklü salyasının ipek ipliğiyle, kadının ağzının, vajinasının, gözkapaklarının deliklerini dikiyor.

Çok yıllar sonra, Léopold Zborowski, yaptığı günlerce süren âlemleri anımsayacak ve Jeanne'ın verdiği büyük akşam yemeği sırasında olup bitenleri anlatacaktır: Amadeo Modigliani (1884-1920), bir av tüfeği ile, kilisenin damı üzerinde şaşkın şaşkın dolaşan bir meleğe ateş etti. Ardından bunun bir deniz köpüğünden ve tüylerden başka bir şey olmadığını fark ettik.

Afrika çekirgesi, gülümseyen suratlı aslan, çamaşır tahtası, yaprak biti, tarot, bir Çin mandareninin sol kulağı, derin donmuş karton kutu, neonlu Madonna, ekşi üzümler, sarhoş vanilya, filizlenmiş çavdar, Avusturya kartalı, deve nasırı, kozmik tozlar, küçük çocuk taşağı, tatsız muzlar, ressamların guvaşı, Seine ırmağından toplanmış ölü balıklar, büyük gözlü yengeçler, uzun penisli maymunlar ve elbette ki, tuzlu sülün kuyruğu.

Yemek listesi böyleydi. Garip olduğu kadar görkemliydi de.

Davetliler çok keyifliydi.

Chaïm Soutine vardı, Léopold ve Hana Zborowski, Nekrassov, Barones Béatrice, Cebrail, evsahibi Donna Clara, zavallı Carmelita'nın bir yaşındaki oğlu Sébastien, Max Jacob, Cocteau, Lolotte ve hâlâ biraz çakırkeyif olan evin sahibi Jeanne Hébuterne.

Masadaki on üçüncü kişi, onur koltuğunda oturan Amadeo Modigliani'ydi (1884-1920).

"Leonardo da Vinci'nin *Son Akşam Yemeği* ile her türlü benzerlik bütünüyle rastlantı ve istek dışıydı" diye belirtti Léopold Zborowski.

Kentler, Gözyaşları

"Binlerce aydınlık kent görüyorum" diye anlatıyordu sarhoşluğu içinde Amadeo Modigliani, misafirlerine eşlik ederek. "Papalık kenti Roma'yı, boğalar ve şairler kenti Madrid'i, sarhoşluk kenti Moskova'yı. Barselona'da büyük gemilerin yelken açtığını, 1914'te, Saraybosna'da Gavrilo Princip'in revolverle ateş ettiğini, Viyana'da frengililerin dans ettiğini görüyorum. Napolili bakirelerin sıcak gözlerini, doğduğum kent Livourne'da parıl parıl bir haşhaş tarlası, Kudüs'te çirkin bir biçimde çıplaklaştırılmış bir tepe, Londra'da çılgın şapkacılar, bir sinekle bir örümceğin tango yaptığını Buenos Aires'te, Santiago'da günlük ölüm gösterisini, büyük sakallı ağaçlar patikasını Budapeşte'de, New York rıhtımları üstünde saldırgan bir müzik parçası çalan zencileri, Washington'da Whitman'ın leylaklarını, Avignon'da banyo yapanları, uyuyan Granada'ya karnını dönmüş hilali, Münih sokaklarını arşınlayan şişko sarhoşları, azizleri, inekleri ve solucanlarıyla Bombay'ı, İstanbul'un göğüne gölgesi düşen minareleri, Prag'ın gecede uyuklayan damlarını, Bastille'in duvarlarını, Petrograd'ın beyaz yüzünde ter damlası gibi ortaya çıkan Bolşevik tüfeklerini. Berlin'de, bıyıklı bir albayın, yarı yarıya boğazlanmış, "HEIL HITLER" diye bağırdığını görüyorum; Başkanın bütün adamlarını görüyorum Havana'nın merkezinde, Katmandu'nun tahta kapısı önünde, yirmi üç halı dokuyucusu görüyorum, sarhoş Hamburg pencerelerinden taşan iri memeler görüyorum, Lyon'un şişko bistrocularının sarkmış dillerini görüyorum. Palermo'da güneş kuşlarını,

Verona'nın âşıklarını, Kopenhag'da lağım sularında koşuşan farelerin yüzlerini, Caracas'ta köylülerin Sevgililer Günü yaptığı çılgın şenlikleri. Chicago'yu görüyorum. Görüyorum ki.

BÜTÜN DÜNYA PARİS'TE YOĞUNLAŞMIŞ.

BIRAKIP GİDECEĞİM PARİS'TE.

İYİ GECELER ARKADAŞLAR.

İYİ GECELER.

Davetliler, yakalarını kaldırarak, ellerini hohlayarak ya da öksürerek, nerdeyse bir mezar sessizliği içinde gidiyorlar. İYİ GECELER, KUŞ, diyor ona en son çıkan Cocteau, bir litre kırmızı şarabı yuvarlayıp, tamamlanmamış son el yazmalarını cebine koyduktan sonra. Amadeo Modigliani (1884-1920), Livourne'lu lanetli ressam, kapı pervazına yaslanmış duruyor. Soğuktan titriyor ve yanıt vermiyor.

Susuyor. Sessizliği her şeyi açıklıyor gibi.

Amadeo, Ölüm

YOSMALARI KİM ÖLDÜRDÜ? diye sordu Amadeo Modigliani, sıçrayarak uyanmıştı. Titreyerek, dar ve sivri kalçalarını, şurası burası sökülmüş, cepleri resimlenecek yüzlerle, harcanacak santimlerle ve koklanacak kokainle dolu paçası kıvrımlı pantolonunun içine kaydırdı. YOSMALAR mı? HANGİ YOSMALAR? diye yanıtladı Jeanne.

BU GECE RÜYAMDA TROMPETLERDEN BAŞKA BİR ŞEY GÖRMEDİM.

"Şu iki ölü yosma, kapımızın eşiğinde" diye belirtti Modigliani, ona yaklaşarak. Ve saçlarını okşadı, saçların da tersi ve düzü vardır çünkü, pek bir önemi olmasa da bunun.

Bu gerçekten kötü bir işaret.

Bu sözleri söyleyerek, resim sehpasını aldı ve çıkıp gitti.

Bir şeyler resmetmem gerekiyor diye mırıldandı sakalları arasından.

Yine de, köşedeki bistrodan daha uzağa gitmedi.

TANRI İLE ŞEYTAN AYNI HAVAYI ÇALIYOR.

BU BİR BEMOL, dedi Modigliani (1884-1920), burada oturan bir kadının bakışını emerek.

Yüzü solgundu, neredeyse bir zambak gibi beyaz.

Adı Ludmilla'ydı.

Bir kuzeyli gibi sarışın, uzun boylu ve gergin duruşluydu.

ALLAHIN BELASI SEHPA, dedi kadın.

Dikine gözlerinin içine bakıyordu onun.

Ama o, Amadeo Modigliani, onun nefis ayakkabılar içine

hapsedilmiş yabanıl ayaklarını, sanki balmumundan yapılmış gibi duran uzun baldırlarını, dizlerini seyrediyordu. Bakışları giderek daha yukarılara yükseliyordu.

Dar kalçalarını görüyordu, çok dar, iki bal damlası gibi küçük memelerini, yılan gibi kıvrılan boynunu ve saçlarını –Tanrım– öylesine sarı.

"Ben Amadeo Modigliani" diyebildi sonunda ressam, su katılmış gibi tatsız bir votka yuvarlayarak. Ludmilla'nın, göğün sanki bütün maviliklerinin döküldüğü büyük gözlerinde yüzüyordu.

Eve dönüyordum ve Montparnasse'tan geçişim bütünüyle bir rastlantıydı. "Nasıl da hüzünlü burası" diye yanıtladı onu kız, küçük bülbül yudumlarıyla birasını içerek. Bir yaramaz oğlan çocuğu gibi, üst dudağının üzerinde bir halka oluşturan köpüğü siliyordu ve bu ona bir kaba köylü, bir oduncu havası veriyordu.

"Affedersiniz, buralı değilsiniz demek" diye yeniden söze başladı Amadeo, bar'a ve bardağına bir mercan gibi yapışmış.

"Hayır" diye başını salladı kız, "gökten geliyorum ben."

Bu sözcükler, bar tezgâhının çinkosu üzerinde kaydılar, sonra buharlaşarak tavanın altındaki sigara dumanları içinde ya da daha yukarılarda yitip gittiler. Sonsuza kadar.

ÇÜNKÜ BAŞA GELEN HER ŞEY KESİNLİKLE UNUTUŞA ADANMIŞTIR.

ÖNEMSİZ DE OLSA, HER ZAMAN, BELLEKTE KALAN BİR ŞEY VARDIR.

"Yarın" diye vaad etti kız, gülümseyerek, "seni yosmalara götüreceğim."

Herkesin sağ omuzunda taşıdığı acımasız yüzlü ölüme benziyordu.

Renkli bir düşe benziyordu, boşuna ölmemiş atalarımızın kocaman salkımlarına...

Çok ender olarak gelen ya da hiç gelmeyen şeye benziyordu. Özellikle de Yahudiysen ve sarhoşsan.

SEE YOU AGAIN* dedi kız ayrılmadan önce, ebedî sürgünlerin aksanıyla konuştuğu bir İngilizceyle. İnce bir koku yayılıyordu, bir çürüyen elma kokusu.

* Görüşmek üzere. (Ç.N.)

SEE YOU AGAIN

GÖKTE, diye bağırdı kapıdan çıkarken.

Sırtı hafifçe kambur.

Yüzü solgundu, nerdeyse bir zambak kadar beyaz.

Bir kuzeyli gibi sarışındı, uzun boylu, gergin duruşluydu.

Adam yalnız kaldı.

Daha birkaç uzun kış saati vardı gece yarısıyla arasında.

Bir bardak daha içmek için yeterince zaman kalıyordu ona.

Hatta daha da fazla belki.

Amadeo Modigliani (1884-1920), kafayı çekmeye karar verdi.

"Bir ışık çakar gibi, ansızın bir pencerenin kepenkleri açılmıştı yukarda.

Bu uzaklık ve yükseklikte belli belirsiz ve ince gibi görünen bir adam, birdenbire dışarı sarktı ve kollarını daha da ileri uzattı. Kimdi bu? Bir dost mu? İyi bir insan mı? Acıyan, merhamet duyan biri mi? Yardım etmek isteyen biri mi? Unutulmuş itirazları mı vardı? Vardı kuşkusuz. Mantık kesin olsa bile yaşamak isteyen kişiye karşı duramazdı. Bir türlü yanına yaklaşmadığı yüksek mahkeme neredeydi? Ellerini yukarı kaldırdı, parmaklarını açtı.

Ama adamlardan birinin eli K.'nın gırtlağına sarıldı, bu arada diğeri bıçağını yüreğine sapladı ve içerde iki kez çevirdi. Sönen bir bakışla, yüzünün hemen yanında yanak yanağa vermiş bu iki bayın, sonucu gözler gibi, kendine baktıklarını gördü.

'Bir köpek gibi' dedi K., sanki utancın kendinden sonra da yaşamasını istiyordu."

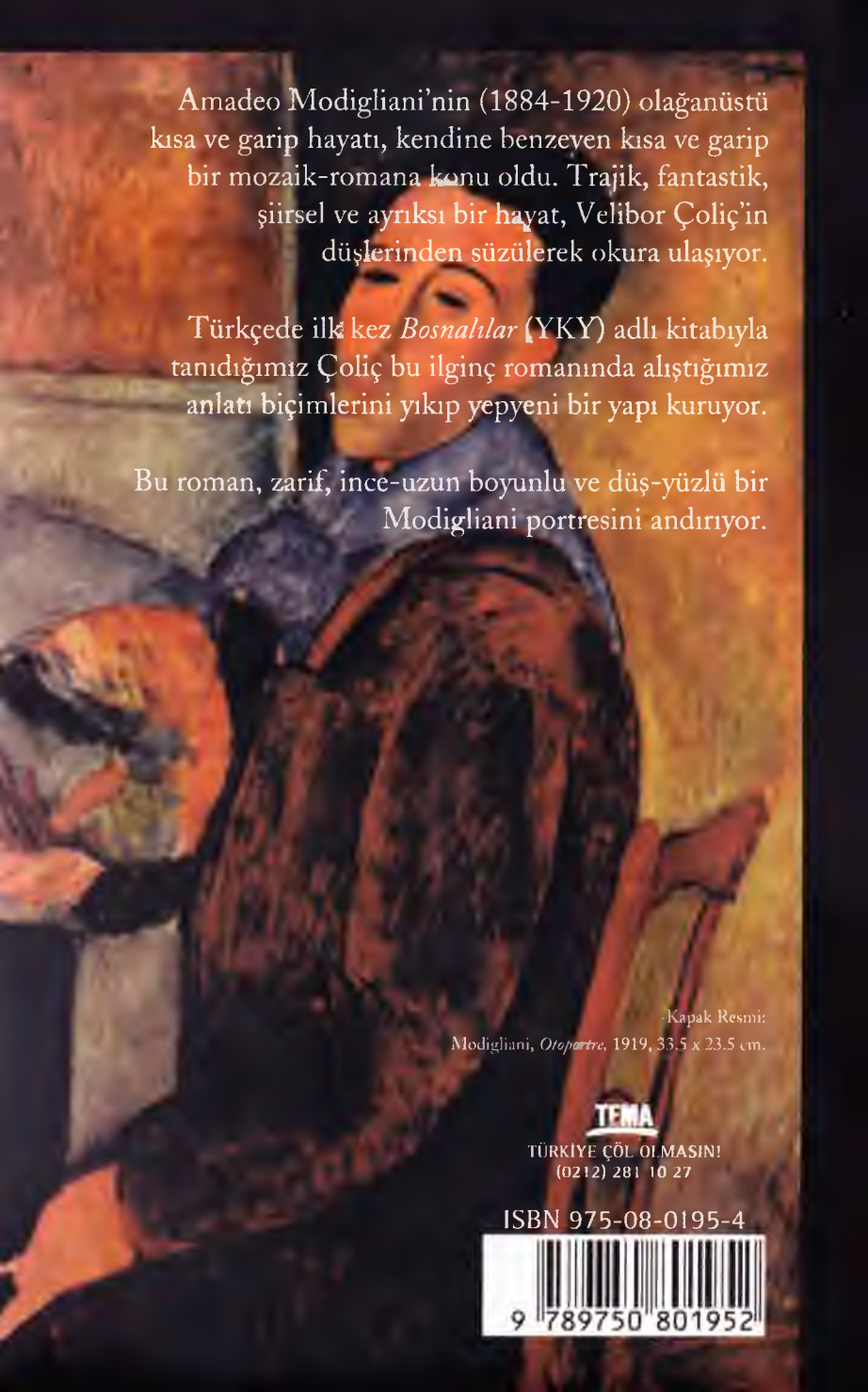
Franz KAFKA, *Duruşma*

EKSÖZ

Amadeo Modigliani, 24 Ocağı 25'e bağlayan gece, La Charité Yoksullar Evi'nde öldü. Ölümünün ertesi günü, Jeanne Hébuterne, sekiz aylık hamile, kendini ailesinin evinin penceresinden attı.

Doktorun raporuna göre, Modigliani, kendi kanıyla boğularak ölmüştü.

Büyük ve soylu gözlerini kapamadan önce söylediği son sözcükler "ITALIA, CARA ITALIA" olmuştu.

Amadeo Modigliani'nin (1884-1920) olağanüstü kısa ve garip hayatı, kendine benzeyen kısa ve garip bir mozaik-romana konu oldu. Trajik, fantastik, şiirsel ve ayrıksı bir hayat, Velibor Çoliç'in düşlerinden süzülerek okura ulaşıyor.

Türkçede ilk kez *Bosnalılar* (YKY) adlı kitabıyla tanıdığımız Çoliç bu ilginç romanında alıştığımız anlatı biçimlerini yıkıp yepyeni bir yapı kuruyor.

Bu roman, zarif, ince-uzun boyunlu ve düş-yüzlü bir Modigliani portresini andırıyor.

Kapak Resmi:
Modigliani, *Otoportre*, 1919, 33.5 x 23.5 cm.

TEMA
TÜRKİYE ÇÖL OLMASIN!
(0212) 281 10 27

ISBN 975-08-0195-4